

DE ROL VAN KINDEROPVANG VOOR ALLEENSTAANDE OUDERS

Aantal woorden: 18 871

Devaux Aline

Studentennummer: 01607212

Promotor: Prof. Dr. Michel Vandenbroeck

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in het Sociaal Werk

Academiejaar: 2020 – 2021

Corona Preamble

Deze masterproef werd geschreven in het academiejaar 2020 – 2021. Sinds maart 2020 gelden er in België een reeks maatregelen – opgelegd door de overheid – in functie van het bestrijden van het COVID-19-virus. Deze maatregelen betekenen een beperking op fysiek contact tussen mensen. De coronamaatregelen hebben een invloed gehad op het verloop van dit onderzoek. Bovendien wordt verwacht dat deze ook de onderzoeksresultaten beïnvloed hebben.

Alle interviews moesten online of telefonisch doorgaan om fysiek contact te vermijden. Daarvoor werd gebruik gemaakt van Microsoft Teams, WhatsApp, Zoom en Messenger. De onmogelijkheid tot het fysiek laten doorgaan van de interviews, was een probleem van praktische aard dat vlot werd opgelost. Alle respondenten hadden het nodige materiaal ter beschikking.

De beperking tot het via onlineplatformen interviews afnemen en respondenten zoeken kan tevens mee aan de basis liggen voor de eerder hoge socio-economische status (SES) dat de onderzoeksgroep kenmerkt, hetgeen wordt aangehaald als een beperking van dit onderzoek. Toch wordt verwacht dat dit eerder te wijten is aan de rekruteringsmethode, zoals uitgelegd in het methodologisch kader.

Tijdens de interviews was de coronapandemie meermaals onderwerp van gesprek. Dit wijst erop dat deze crisis een belangrijke contextfactor vormt. Enkele ouders zijn pas recent ouder geworden. Indien het kind na maart 2020 geboren is, kennen deze ouders het ouderschap enkel in de huidige context waarin fysieke contacten beperkt zijn. Dit heeft een invloed op het alleenstaand ouderschap waardoor sommige vragen bij het interview moeilijker beantwoord konden worden.

Abstract

De rol van kinderopvang voor alleenstaande ouders

Devaux Aline

Prof. Dr. Vandenbroeck Michel

2020 – 2021

Master Sociaal Werk

De laatste decennia treedt een verandering op in de gezinsvormen en -samenstellingen. Het huwelijks kerngezin is niet langer de norm en andere gezinsvormen treden meer op de voorgrond, ook de eenoudergezinnen. Het aantal eenoudergezinnen kent een stijgende trend. Eenoudergezinnen kennen echter het hoogste armoederisico van alle gezinsvormen. Dit brengt enige kwetsbaarheid met zich mee, niet alleen voor de alleenstaande ouders maar ook voor diens kinderen.

In deze masterproef wordt verkend welke rol kinderopvang heeft voor alleenstaande ouders. Uit literatuur blijkt dat kinderopvang drie functies heeft: economisch, sociaal en pedagogisch. De economische functie houdt kortweg in dat de combinatie arbeid en gezin gefaciliteerd wordt door kinderopvang. Ook op sociaal vlak heeft kinderopvang nut, zo zouden ouders er een sociaal netwerk kunnen opbouwen. En tot slot, de pedagogische functie waarmee wordt gewezen op de positieve invloed van kinderopvang op de ontwikkeling van het kind.

Als deelvraag werd de toegankelijkheid van kinderopvang voor alleenstaande ouders bevraagd. Daarbij lag de focus op volgende vijf principes: betaalbaarheid, begrijpbaarheid, beschikbaarheid, bereikbaarheid en bruikbaarheid. Alleenstaande ouders melden enkele barrières bij kinderopvang die moeten worden overwonnen. De voornaamste zijn de wachtlijsten en het prijskaartje van kinderopvang.

De bevraagde alleenstaande ouders bevestigen de drie functies van kinderopvang. Ze stellen dat voornamelijk pedagogische en praktische redenen meespelen in de keuze voor kinderopvang. De sociale functie wordt als een extra troef beschouwd. En aan het rijtje wordt ook de zorgfunctie toegevoegd.

In het algemeen erkennen alleenstaande ouders de grote rol die kinderopvang speelt in hun leven en in de combinatie arbeid/studies en gezin. Daarnaast wordt ook meermaals gewezen op het belang van een sociaal netwerk. Zij vervullen een praktische, sociale en adviserende rol.

Lijst met afkortingen

BAM	Bewust Alleenstaande Moeders
ECEC	Early Childhood Education and Care
SES	Socio-Economische Status
VBJK	Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen

Voorwoord

Bij het schrijven van de laatste woorden voor mijn masterproef, groeit het besef dat mijn tijd aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen er bijna op zit. Een tijd van leren, studeren en ontwikkelen. Een tijd waarin vriendschap, ontdekking en ontplooiing centraal stonden. Het einde van vijf prachtige jaren in Gent, het begin van een ongetwijfeld boeiende toekomst.

Ter afronding van mijn opleiding kreeg ik de kans om onder begeleiding van Prof. Dr. Michel Vandenbroeck mijn masterproef te schrijven. Ik wil dan ook graag in de eerste plaats mijn promotor bedanken voor de deskundige begeleiding het afgelopen academiejaar. Bedankt voor de vele boeiende lessen die hieraan voorafgingen. Bedankt voor de feedback die altijd sneller dan verwacht in mijn mailbox zat.

Aan alle negentien mama's die ik mocht interviewen: bedankt voor de bereidwilligheid. Jullie hulp was van onschatbare waarde.

Verder wil ik ook graag mijn ouders, zussen en grootouders bedanken. Mama en papa, bedankt voor de vele bemoedigende woorden en de onvoorwaardelijke steun. Ulrike en Elise, bedankt om ook op de moeilijkste momenten een luisterend oor te bieden. En om op tijd en stond eens een aantal pagina's na te lezen. Oma en opa, bedankt voor jullie ongebreideld geloof in mijn kunnen en voor de vele kaarsjes die gebrand hebben.

Ook een welgemeend dankwoord aan mijn twee bijzonder interessante stageplekken: Habbekrats Gent en Stad Gent. Aan alle fijne collega's die me er op weg hielpen: bedankt om mij mee te vormen tot de Master in het Sociaal Werk die ik binnenkort officieel ben.

En *last but not least* een grote dankuwel aan mijn fantastische vriendinnen en medestudenten. Van de sfeermakers over de gezellige babbelaars tot de bib- en studiegezellen, dank jullie wel. Dankzij jullie trek ik binnenkort voor de laatste keer de deur van mijn kot dicht met een rugzakje vol prachtige herinneringen.

Inhoudsopgave

CORONA PREAMBULE	III
ABSTRACT	IV
LIJST MET AFKORTINGEN.....	V
VOORWOORD	VI
INHOUDSOPGAVE	VII
INLEIDING	9
DEEL I - THEORETISCH KADER	11
1. EENOUDERGEZINNEN	11
1.1. <i>Oorzaken van het alleenstaand ouderschap</i>	11
1.2. <i>Kenmerken van de ouders en kinderen</i>	12
2. KWETSBAARHEID VAN EENOUDERGEZINNEN.....	12
3. DE ROL VAN HET GEZINSBELEID	14
3.1. <i>De rol van kinderopvang</i>	14
3.1.1. Economische functie	14
3.1.2. Sociale functie	16
3.1.3. Pedagogische functie	17
3.2. <i>Kinderopvang: Split and unitary systems</i>	18
3.2.1. Kinderopvang in Vlaanderen	18
3.3. <i>Toegankelijkheid van kinderopvang</i>	18
3.3.1. Vijf principes van toegankelijkheid	18
3.3.2. Ongelijke toegang tot kinderopvang	19
DEEL II - ONDERZOEK.....	21
1. PROBLEEMSTELLING	21
2. METHODOLOGISCH KADER	22
2.1. <i>Onderzoeksbenadering</i>	22
2.2. <i>Dataverzameling</i>	22
2.2.1 Semigestructureerd interview.....	22
2.2.2. Onderzoeksgroep	23
2.3. <i>Data-analyse</i>	23
3. KWALITEIT VAN HET ONDERZOEK	25
DEEL III - ONDERZOEKRESULTATEN	26
1. HET ALLEENSTAAND OUDERSCHAP	26
2. DE COMBINATIE ARBEID/STUDIES EN GEZIN	31
3. SOCIAAL NETWERK.....	32
4. DE VIJF PRINCIPES VAN TOEGANKELIJKHEID	35
4.1. <i>Betaalbaarheid</i>	35
4.2. <i>Bereikbaarheid</i>	37
4.3. <i>Bruikbaarheid</i>	38
4.4. <i>Beschikbaarheid</i>	40
4.5. <i>Begrijpbaarheid</i>	42
5. DE FUNCTIES VAN KINDEROPVANG	43
5.1. <i>Pedagogische functie</i>	43
5.2. <i>Sociale functie</i>	46
5.3. <i>Economische functie van kinderopvang</i>	49
5.4. <i>Zorgfunctie</i>	50

DEEL IV - DISCUSSIE	51
1. EENOUDERGEZINNEN ZIJN NIET OVER ÉÉN KAM TE SCHEREN	51
2. DE ROL VAN KINDEROPVANG VOOR ALLEENSTAANDE OUDERS	52
3. TOEGANKELIJKHEID VAN KINDEROPVANG VOLGENS ALLEENSTAANDE OUDERS.....	54
4. HET SOCIAAL NETWERK VULT DE HIATEN.....	55
5. REFLECTIE EN KRITISCHE NOOT	56
6. BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK	57
7. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK.....	58
DEEL V - BESLUIT	59
BIBLIOGRAFIE	60
BIJLAGEN.....	66
BIJLAGE 1: INTERVIEWLEIDRAAD	66
BIJLAGE 2: BASISGEGEVENS VAN DE RESPONDENTEN	70

Inleiding

Het aantal eenoudergezinnen heeft de laatste decennia een stijging gekend. Deze stijging heeft te maken met maatschappelijke veranderingen en het stijgend aantal echtscheidingen (Gilleir, 2013). Vandenbroeck (2019b) stelt dat het huwelijkse kerngezin al sinds een lange tijd niet meer de feitelijke norm is. De diversiteit van gezinnen groeit, dus er bestaan steeds meer verschillende samenlevingsverbanden (UN Women, 2019).

Ook het groeiend aandeel eenoudergezinnen kadert binnen deze veranderde context van samenlevingsverbanden (Geurts, 2006; Gilleir, 2013; Vandenbroeck, 2019b). Nieuwenhuis (2020) bevestigt deze stijging van het aantal alleenstaande ouders en stelt daarbij vast dat deze stijging ook sterk gendergerelateerd is. Er zijn namelijk veel meer alleenstaande moeders dan alleenstaande vaders (Geurts, 2006; Gilleir, 2013; Kind en Gezin, 2019; Vandenbroeck, 2019b).

Waar verschillende onderzoekers het over eens zijn, is dat het eenoudergezinnen op economisch en financieel vlak niet voor de wind gaat (Geurts, 2006; Gilleir, 2013; Nieuwenhuis & Maldonado, 2018; Kind en Gezin, 2019). Eenoudergezinnen concentreren zich in Vlaanderen aan de onderkant van de inkomensverdeling. Het gemiddeld inkomen van deze gezinnen ligt meer dan een vierde lager dan dat van andere één-inkomens-gezinnen en de helft lager dan dat van tweeoudergezinnen. Het gevolg daarvan is dat eenoudergezinnen het hoogste armoederisico hebben van alle gezinsvormen met kinderen (Gilleir, 2013; Vlaams ABVV, 2018). Deze bevinding is niet enkel van toepassing in Vlaanderen, maar het is een internationaal gegeven (Maldonado & Nieuwenhuis, 2018). Toch zijn er ook verschillen op te merken tussen landen. Er wordt verwacht dat afwijkende beleidsmaatregelen de verschillen tussen landen verklaren (Maldonado & Nieuwenhuis, 2018; Van Peer, 2016).

Alleenstaande ouders kennen dus een groter risico op armoede of materiële deprivatie en exclusie dan koppelouders. Deze vaststelling is zorgwekkend gezien het niet enkel zorgt voor een onmiddellijke situatie van tegenspoed, maar het houdt ook een risico in voor de toekomst van diens kinderen (Nieuwenhuis, 2020).

Alleenstaand ouderschap betekent volgens Van Peer (2016) een rem op werkzaamheid. Daarbovenop brengt moederschap tevens een grotere rem met zich mee in vergelijking met vaderschap. Een activeringsbeleid is vandaaruit een van de belangrijke instrumenten om het armoederisico van alleenstaande ouders te beperken, zo stelt Van Peer (2016). Van groot belang hierbij is dat het activeringsbeleid gezinsvriendelijk is. Arbeid moet met andere woorden

te combineren zijn met het zorgen voor een gezin. Een van ondersteunende voorzieningen inzake de combinatie arbeid-gezin is kinderopvang (Van Peer, 2016).

Er is echter sprake van een ongelijke toegang tot kinderopvang (Vanderheyden & Mortelmans, 2013; Van Peer, 2015; Vandenbroeck, 2019b; Vandenbroeck, Van Lancker & Janssen, 2020; Van Lancker & Vandenbroeck, 2019). Toegepast op eenoudergezinnen stelt men vast dat alleenstaande ouders het doorgaans moeilijker hebben om van kinderopvang gebruik te maken (Defever et al., 2013; Van Peer, 2015, 2016). De combinatie arbeid en gezin wordt op die manier extra bemoeilijkt (Defever et al., 2013).

Deel I - Theoretisch kader

1. Eenoudergezinnen

De groep van alleenstaande ouders is een heterogene groep (Vlaamse Overheid, 2016). Dit gegeven weerspiegelt zich ook in het aantal verschillende definities van een alleenstaande ouder (Gilleir, 2013; Nieuwenhuis, 2020). In Angelsaksische literatuur wordt naar alleenstaande ouders verwezen met de term *single parents*. Maar ook hier is *single* geen vaststaand begrip. In de meeste definities van *single mothers* wordt verwezen naar een moeder die samenwoont met een of meerdere afhankelijke kind(eren), maar zonder een inwonende partner. Daarbij laten de meeste definities wel toe dat een andere inwonende zich bij het gezin voegt. Denk daarbij bijvoorbeeld aan multigenerationele gezinnen waarbij een grootouder inwoont. Van belang is ook dat, in de meest gebruikte definities, de alleenstaande ouder wel een partner mag hebben, maar hij of zij mag niet inwonen in het gezin (Duncan & Edwards, 1997).

Om het bos nog door de bomen te kunnen zien hebben Van den Bergh en Van Drongen (1998) een classificatie van eenoudergezinnen volgens vier eigenschappen opgesteld. Ten eerste hebben ze het over de oorzaken van het alleenstaand zijn zoals verweeduwing, scheiding, bewuste keuze, etc. Vervolgens komen ook de kenmerken van de alleenstaande ouder (opleidingsniveau, arbeidssituatie, leeftijd, geslacht, etc.) en de kenmerken van de kinderen (broers of zussen, leeftijd, etc.) aan bod. Tot slot worden de kenmerken van het gezin (co-ouderschap, beschikbare inkomens, aantal gezinsleden, etc.) aangehaald (Van den Bergh & Van Drongen, 1998).

1.1. Oorzaken van het alleenstaand ouderschap

Relatie-ontbinding blijkt de vaakst voorkomende oorzaak voor eenoudergezinnen te zijn. Het gaat hierbij zowel om het uit elkaar gaan van ongehuwde partners, als om echtscheidingen tussen gehuwde partners (Gilleir, 2013). Het correct aantal relatie-ontbindingen is moeilijk vast te leggen gezien enkel de echtscheidingen en scheidingen tussen wettelijk samenwonenden kunnen worden teruggevonden in de statistieken. Het aantal scheidingen tussen feitelijk samenwonenden wordt niet meegerekend. Wel tonen de cijfers duidelijk aan dat het aantal scheidingen een stijging kent (Corijn, 2019; Van den Berg & Mortelmans, 2018). Deze stijging in het aantal echtscheidingen speelt zich af sinds de jaren 1970 (Corijn, 2019).

Een tweede belangrijke oorzaak van alleenstaand ouderschap is verweeduwing. Het overlijden van partners is een meer stabiele oorzaak van huwelijksbeëindiging in vergelijking met relatie-

ontbinding. De kans op het overlijden van de huwelijkspartner wordt groter naarmate gehuwden ouder worden. Corijn (2019) stelt dat de kans op dergelijk overlijden reëel wordt vanaf de leeftijd van zeventig jaar. Gilleir (2013) vindt een soortgelijke vaststelling. Vooral in de categorie 50 tot 64-jarige alleenstaande ouders is verweduwing een belangrijke oorzaak (Gilleir, 2013).

De laatste noemenswaardige oorzaak van alleenstaand ouderschap is de bewuste keuze om als alleenstaande (een) kind(eren) groot te brengen. De groep Bewust Alleenstaande Moeders (BAM) is de laatste jaren gegroeid. In het Engels wordt dit benoemd als *single mothers by choice*. Vrouwen kiezen voor het alleenstaand ouderschap wegens gebrek aan een partner, een oudere leeftijd en/of een grote kinderwens (Golombok, 2015; Golombok, et al., 2020).

1.2. Kenmerken van de ouders en kinderen

De leeftijd van alleenstaande ouders is gemiddeld ouder dan die van ouders die een paar vormen. Dit gegeven weerspiegelt zich ook in de leeftijd van kinderen die in eenoudergezinnen opgroeien (Geurts, 2006; Gilleir, 2013). De cijfers van Kind en Gezin (2019) bevestigen dat er meer kinderen van de leeftijd van 12 tot 18 jaar verblijven bij een alleenstaande ouder dan kinderen van iedere jongere leeftijdscategorie. Verder zien we ook dat de leeftijd van het jongste kind in een eenoudergezin eerder hoog ligt (Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, 2017).

2. Kwetsbaarheid van eenoudergezinnen

Naast de stijgende trend in het aantal eenoudergezinnen in de OESO-landen, valt ook op dat eenoudergezinnen meer kwetsbaar zijn voor armoede in vergelijking met koppelouders (Maldonado & Nieuwenhuis, 2015). Deze kwetsbare positie van alleenstaande ouders brengt een verlaagd welzijn van zowel de alleenstaande moeders als van diens kinderen met zich mee (Nieuwenhuis & Maldonado, 2018; Ridge & Millar, 2011).

Een stabiele tewerkstelling is een buffer tegen armoede, wie werkt heeft een lager risico op armoede. De werkintensiteit bij alleenstaande ouders is significant lager dan bij de rest van de bevolking op actieve leeftijd. Alleenstaande ouders zijn dus minder aan de slag. Bovendien zijn er ook meer die helemaal niet werken in vergelijking met de totale actieve bevolking. Deze lagere werkintensiteit is een van de verklaringen van het hoge armoederisico bij alleenstaande ouders (Kind en Gezin, 2019; Defever et al., 2013; Vandenbroeck, 2019b). Alleenstaande ouders kennen andere werkvormen dan koppelouders. Zo komt het deeltijds werken en het

werken via tijdelijke contracten meer voor bij alleenstaande ouders dan bij koppelouders (Nieuwenhuis, 2020). Kind en Gezin (2019) stelt vast dat het aandeel kinderen in een eenoudergezin met een werkende ouder toeneemt met de leeftijd van de kinderen. Dit zou kunnen betekenen dat alleenstaande ouders hun arbeidssituatie onderbreken in functie van hun jong en zorgbehoevend kind.

Daarbovenop speelt ook de genderkloof: alleenstaande moeders kennen een lagere werkintensiteit dan alleenstaande vaders (Kind en Gezin, 2019). Deze vaststelling maakt dat alleenstaande moeders extra kwetsbaar zijn (Defever et al., 2013; Oomens, et al., 2007).

Uit statistisch onderzoek blijkt dat alleenstaande moeders een lager opleidingsniveau hebben dan moeders uit een ouderpaar. Ongeveer 35% van de alleenstaande moeders is laaggeschoold. Laaggeschooldheid wordt gedefinieerd als het niet beschikken over een diploma van het secundair onderwijs hebben. Van de moeders met een partner is slechts 24% laaggeschoold. Verder beschikken alleenstaande moeders ook minder vaak over een diploma hoger onderwijs, dan moeders met een partner (Geurts, 2006). Nieuwenhuis (2020) bevestigt dat lager opgeleide ouders meer kans hebben om alleenstaande ouder te worden dan hoger opgeleide ouders. Deze studie wijst er echter wel op dat deze trend aan het wijzigen is, zo neemt het aantal hoogopgeleide alleenstaande ouders toe in tegenstelling tot de daling bij laagopgeleide ouders (Nieuwenhuis, 2020).

Ook speelt het feit dat de combinatie arbeid en gezin een moeilijke opdracht is, in het bijzonder voor alleenstaande ouders (Oomens, et al., 2007). Alleenstaande ouders hebben niet de mogelijkheid deze moeilijke combinatie van arbeid en gezin te verdelen over twee gezinshoofden en over twee sociale netwerken die daaruit volgen. Conflicten tussen werk en gezin komen daarom vaker voor bij alleenstaande ouders in vergelijking met koppelouders (Gilleir, 2013).

Samenvattend stellen Nieuwenhuis en Maldonado (2018) dat alleenstaande ouders te maken hebben met een drievoudige reeks omstandigheden: inadequate middelen, inadequate tewerkstelling en een inadequaat beleid. De ontoereikende middelen en inadequate tewerkstelling zorgen eerder voor het verlaagde niveau van welzijn, dan het leven in een eenoudergezin in op zich. Naast middelen en tewerkstelling, wordt ook het beleid meegenomen in de driedigheid. Daarbij wijzen Nieuwenhuis en Maldonado (2018) erop dat men naast het vestigen van aandacht op beleidsmaatregelen die kunnen worden geïmplementeerd om de omstandigheden van alleenstaande ouders te verbeteren, ook het

bestaand beleid moet bevragen. Het bestaand beleid kan namelijk schadelijke implicaties bevatten voor alleenstaande ouders.

3. De rol van het gezinsbeleid

Het gezinsbeleid kan een verschil betekenen voor alleenstaande ouders (Maldonado & Nieuwenhuis, 2015; Nieuwenhuis & Maldonado, 2018; Van Peer, 2016). Dit zou zo zijn voor alle alleenstaande ouders. Ongeacht het sociaal en persoonlijk kapitaal, worden ze namelijk geconfronteerd met soortgelijke uitdagingen en barrières (Van Peer, 2016).

Maldonado en Nieuwenhuis (2015) maken een onderscheid tussen twee vormen van gezinsbeleid. Als eerste vorm is er het *verzoeningsbeleid* dat het combineren van werk en gezin vergemakkelijkt. Denk daarbij aan initiatieven als het moederschaps- en ouderschapsverlof, betaald verlof, buitenschoolse kinderopvang en Early Childhood and Education Care (ECEC). Ten tweede zijn er de *financiële steunmaatregelen* waarmee gezinnen op financieel vlak worden ondersteund, zoals het kinderbijslagsysteem.

Uit onderzoek blijkt dat het verzoeningsbeleid effectief is inzake het bevorderen van de werkzaamheidsgraad. Gezinsbeleid kan effectief zijn in het reduceren van armoede bij alle gezinsvormen. Voor eenoudergezinnen blijkt een combinatie van een verzoeningsbeleid en financiële steunmaatregelen het meest effectief. De sleutel tot succesvolle armoedebestrijding onder alleenstaande ouders ligt dus in twee zaken: het vergemakkelijken van de combinatie arbeid-gezin en financiële steun (Maldonado & Nieuwenhuis, 2015).

Van Peer (2016) bevestigt dat verschillende internationale onderzoeken aantonen dat overheidsbeleid impact heeft op de arbeidsmarktparticipatie van alleenstaande moeders. Hier ligt dus een belangrijke uitdaging voor het toekomstig beleid.

3.1. De rol van kinderopvang

De functie van kinderopvang is drievoudig: economisch, pedagogisch en sociaal (Kind en Gezin, z.d.; Vandenbroeck, 2018; Van Lancker & Vandenbroeck, 2019). In wat volgt worden deze drie functies verder uitgediept.

3.1.1. Economische functie

Kinderopvang is een van de factoren van gezinsbeleid die de combinatie arbeid-gezin kan faciliteren (Maldonado & Nieuwenhuis, 2015; Van Peer, 2016; Vandenbroeck et al., 2018).

Vergelijkend onderzoek in Europese context wijst erop dat er een positieve correlatie bestaat tussen de beschikbaarheid van kinderopvang en de arbeidsmarktparticipatie van moeders (Kil et al., 2015; Olivetti & Petrongolo, 2017; Van Peer, 2016).

Uit evaluaties van beleidsmaatregelen rond kinderopvang blijkt dat deze vooral zinvol waren in het modale tweeverdienersmodel. Hoewel daarbij vaak wordt ingezet op kwetsbare gezinnen, blijkt dat diegenen met de hoogste nood onvoldoende betrokken geraken (Van Peer, 2016). Ondanks het feit dat de prijs van de meeste publieke kinderopvang in Vlaanderen inkomensafhankelijk is en de beschikbaarheid in vergelijking met andere Europese landen relatief hoog is, wordt vastgesteld dat formele kinderopvang onvoldoende toegankelijk is voor iedereen (Kil et al., 2015). Ghysels en Van Lancker (2009) benoemen dit als het Matheüseffect: hogere socio-economische groepen maken disproportioneel meer gebruik van kinderopvang dan lagere socio-economische groepen. Uit hun onderzoek blijkt dat laaggeschoolde moeders en alleenstaande ouders het moeilijkst toegang vinden tot kinderopvang (Ghysels & Van Lancker, 2009). Op de ongelijke toegang tot kinderopvang wordt dieper ingegaan bij paragraaf 3.3.2.

De ongelijke toegang tot kinderopvang belemmert de arbeidsmogelijkheden van alleenstaande moeders (Van Peer, 2015). Daarbovenop speelt volgens Cook (2012) een paradoxaal effect bij werkende alleenstaande moeders. Wanneer alleenstaande moeders gaan werken of een starten met het volgen van een opleiding, kennen zij een nood aan kinderopvang. Daarvoor doen ze, naast de formele, ook beroep op de informele kinderopvang zoals familie en vrienden. Cook (2012) benoemt dit als het verwerven van financiële onafhankelijkheid in ruil voor sociale afhankelijkheid. Alleenstaande vrouwen moeten namelijk vaker een beroep doen op private bronnen – zoals de eigen ouders – om de combinatie arbeid/studies en gezin mogelijk te maken.

Naast de informele kinderopvang maken alleenstaande ouders ook gebruik van de formele kinderopvang (Jappens et al., 2011). Het aandeel eenoudergezinnen dat gebruikmaakt van de formele kinderopvang ligt echter lager dan het aandeel tweoudergezinnen. Deze globale vaststelling geldt voor de totale groep nul- tot twaalfjarige kinderen (Van Peer, 2015).

Alleenstaande moeders ervaren vaker moeilijkheden bij het zoeken naar geschikte opvang voor hun kind(eren). Om de evenwichtsoefening tussen arbeid/studies en de zorg voor het gezin toch draaglijker te maken, vallen deze ouders vaker terug op onbetaalde informele kinderopvang. Deze wordt vaak geboden door de eigen ouders (Jappens et al., 2011).

Raeymaeckers et al. (2008) onderzochten een steekproef van gescheiden moeders op basis van het Europees Huishoudpanel. De bevindingen werden samengevat onder de term *crowding-in effect*. Hiermee wordt bedoeld dat wanneer gescheiden moeders over een ruim informeel netwerk beschikken, zij ook meer gebruik maken van formele kinderopvang. Het lijkt erop dat gescheiden moeders gebruikmaken van een mix van strategieën bij het vinden van gepaste kinderopvang. Hiermee wordt ook het belang van voldoende beschikbare formele kinderopvang aangetoond. Zo worden moeders namelijk gestimuleerd om een goede mix tussen formele en informele kinderopvang te hanteren (Van Peer, 2015). Het grote verschil in gebruikintensiteit van kinderopvang tussen koppelouders en alleenstaande ouders is met andere woorden het meest zichtbaar bij formele kinderopvang voor kinderen van voorschoolse leeftijd (Gilleir, 2013; Jappens et al., 2011; Van Peer, 2015).

Rainer et al. (2011) bevestigen het economisch nut van kinderopvang. Alleenstaande moeders die gebruikmaken van kinderopvang die door de overheid wordt gefinancierd, hebben minder kans op het ontvangen van een uitkering. Daarbovenop heeft dit gebruik een gunstig effect op het gezinsinkomen en de werkzaamheid. Stahl en Schober (2020) schrijven concluderend dat investeringen in ECEC de postnatale arbeidsmarktparticipatie bij moeders met jonge kinderen faciliteren.

Tot slot vonden Stahl et al. (2017) geen link tussen het alleenstaand ouderschap en de kwaliteit van de ECEC-voorzieningen die door hen worden gebruikt. Armoede en alleenstaand ouderschap belemmeren niet de toegang tot kwalitatieve ECEC in Duitsland. Wel benadrukken ze hierbij het belang van kwalitatieve publieke voorzieningen en een systeem van prioritaire toegang voor kwetsbare groepen. Op die manier wordt hoogwaardige ECEC ook voor alleenstaande ouders toegankelijk (Stahl et al., 2017).

3.1.2. Sociale functie

Naast het economisch nut, heeft kinderopvang ook sociale effecten. Zo stellen Vandenbroeck et al. (2018) vast dat het gebruik van ECEC positieve effecten heeft op vlak van armoede, ongelijkheid, sociale cohesie, gezondheid, welzijn, criminaliteit etc. Meer concreet gaat de sociale functie over de manier waarop kinderopvang bijdraagt tot een sociaal rechtvaardigere samenleving en solidaire gemeenschappen. Het kan een plek zijn waar ouders iets gemeenschappelijks delen en iets gemeenschappelijks construeren (Vandenbroeck, 2018).

Bijkomend is kinderopvang een plek waar sociale steun en sociale cohesie groeien. Daarmee samenhangend ontstaat er *bonding* en *bridging* (Vandenbroeck, 2018). Putnam (2000)

introduceerde de begrippen *bonding* en *bridging* in relatie tot sociaal kapitaal. Het centrale idee binnen de sociaal kapitaaltheorie, is dat sociale netwerken een waarde hebben. De waarde van sociale netwerken kan vergeleken worden met de waarde van een schroevendraaier in de vorm van fysiek kapitaal en een opleiding die waarde heeft in de vorm van menselijk kapitaal. Het derde soort kapitaal is het sociaal kapitaal, deze soort kent twee vormen. Ten eerste spreekt Putnam (2000) over *bonding*. Bij *bonding* wordt contact gelegd tussen mensen die eerder gelijken zijn. Ten tweede is er ook *bridging* waarbij sociaal kapitaal eerder naar buiten gericht is. Daardoor worden bruggen geslagen tussen een heterogene groep mensen. Putnam (2000) stelt daarbij dat waar *bridging* zorgt voor informatiediffusie, *bonding* zorgt voor een aanzet tot solidariteit. De twee vormen van sociaal kapitaal leveren dus op een andere manier hun waarde. Ook Pierre Bourdieu is een grote naam binnen de sociaal kapitaaltheorie. Hij focust op het feit dat sociale netwerken ook een economische bron van kapitaal vormen (Putnam, 2000).

Ann Buysse (2008) stelt dat sociale steun de meest universele vorm van opvoedingsondersteuning is. Uit het onderzoek van Buysse (2008) in samenwerking met de Gezinsbond blijkt dat ouders hun sociaal netwerk als ondersteunend ervaren. Daarbij hebben vrienden en familie een prioritaire plaats. Voornamelijk de sociale contacten, praktische en emotionele steun worden gewaardeerd.

3.1.3. Pedagogische functie

Tot slot heeft kinderopvang ook een educatieve en pedagogische functie (Vandenbroeck, 2018). Onderzoek toont aan dat kinderopvang een belangrijke impact heeft op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (Vandenbroeck et al., 2018; Van Lancker & Vandenbroeck, 2019; Vandenbroeck, 2020).

Deze positieve effecten zijn duidelijk merkbaar bij voorschoolse kinderopvang. Een van de belangrijkste onderzoeken hieromtrent is het Effective Preschool, Primary and Secondary Education Project (EPPSE). Daaruit blijkt dat kinderen die op jonge leeftijd gebruikmaken van ECEC het later beter doen op vlak van taal en wiskunde, zelfregulerend en sociaal gedrag, minder hyperactiviteit vertonen etc. Bijkomend wijst het onderzoek erop dat deze kinderen vaker een academische carrière uitbouwen in vergelijking met kinderen die niet deelnemen aan ECEC (University College London, 2020).

Vandenbroeck (2018) voegt hieraan toe dat hoewel voorschoolse voorzieningen de kloof tussen kinderen met een lage socio-economische status (SES) en kinderen met een hoge SES

niet verkleinen, ze wel een groot verschil betekenen voor kinderen met een lage SES. Verschillende Europese studies bevestigen deze positieve impact op kinderen en in het bijzonder op kinderen met een lage SES (Vandenbroeck, 2020).

De kinderopvang is vanuit dat opzicht complementair aan het gezin en het kan een plaats bieden waar kinderen hun eerste stappen zetten in de ruimere samenleving. Naast het gezin als primair opvoedingsmilieu, fungeert de kinderopvang als secundair opvoedingsmilieu.

3.2. Kinderopvang: *Split and unitary systems*

In internationale literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen *split and unitary systems* van kinderopvang (Vandenbroeck, 2018, 2019). In een *unitary system* is er sprake van een verenigd systeem van kinderopvang voor alle kinderen vanaf geboorte tot de schoolplichtige leeftijd. Dit is bijvoorbeeld het geval in Zweden en Duitsland. In andere Europese lidstaten werkt men met een *split system*. Daarbij worden de kinderen gescheiden op basis van hun leeftijd. Voor de jongste kinderen is er *child care*. Nadien wordt *preschool* voorzien. De overgang van *child care* naar *preschool* gebeurt in de meeste landen op de leeftijd van ongeveer drie jaar. Het traject in *preschool* eindigt normaliter rond de leeftijd van zes jaar, vanaf die leeftijd geldt in de meeste landen leerplicht (Vandenbroeck, 2019).

3.2.1. Kinderopvang in Vlaanderen

In Vlaanderen worden de voorschoolse voorzieningen gesplitst volgens het *split system*. Binnen de kinderopvang voor baby's en peuters – dus kinderen jonger dan drie jaar – wordt nog eens onderscheid gemaakt tussen twee vormen van kinderopvang: de gezinsopvang of de onthaalouders en de groepsopvang of de kinderdagverblijven. Vanaf tweeënhalf jaar mogen de kinderen naar de kleuterschool, dit tot ze zes jaar worden. Beide systemen vallen onder een andere ministeriële bevoegdheid. De Minister van Gezin en Welzijn – momenteel Wouter Beke (CD&V) – is bevoegd voor de kinderopvang voor baby's en peuters. Voor de kleuterscholen, exclusief de buitenschoolse kinderopvang, neemt de Minister van Onderwijs – momenteel Ben Weyts (N-VA) – de bevoegdheid op zich (Vandenbroeck, 2018).

3.3. Toegankelijkheid van kinderopvang

3.3.1. Vijf principes van toegankelijkheid

Om ervoor te zorgen dat alleenstaande ouders gebruik kunnen maken van kinderopvang, moet deze ook toegankelijk zijn. De toegankelijkheid van kinderopvang wordt vaak getoetst aan de

hand van vijf criteria: bereikbaarheid, beschikbaarheid, betaalbaarheid, bruikbaarheid en begrijpbaarheid (Bouverne-De Bie, 2015). Later werd dit nog uitgebreid naar zeven B's: bekendheid en betrouwbaarheid werden aan het lijstje toegevoegd (VBJK, 2015).

De vijf principes van toegankelijkheid – beter bekend als de vijf B's – worden door Vandenbroeck (2018) als volgt omschreven. De beschikbaarheid gaat over het voldoende aanwezig zijn van kwalitatieve voorzieningen in ieders buurt. De volgende B is die van betaalbaarheid, waarbij Vandenbroeck (2018) wijst op het belang van een structurele publieke financiering dat ouders toelaat te betalen volgens hun inkomen. Ook moeten andere drempels worden weggewerkt om de bereikbaarheid zo hoog mogelijk te houden. Denk daarbij aan taalbarrières, bureaucratische procedures, etc. Om de bruikbaarheid van kinderopvang te verzekeren, moet deze worden aangepast aan irreguliere arbeid en arbeid op minder voor de hand liggende uren. Tot slot wordt ook de begrijpbaarheid aangekaart. De begrijpbaarheid gaat over de mate waarin de kinderopvang aansluit bij de noden en behoeften van gezinnen.

3.3.2. Ongelijke toegang tot kinderopvang

ECEC kent in vele Europese lidstaten het Mattheüeffect. Vandenbroeck (2019a) stelt dat het Mattheüeffect betekent “that disadvantaged children are less likely to use high quality provision than their more well-off peers” (p. 7). Uit onderzoek blijkt dat variabelen aan de vraagzijde van kinderopvang, zoals kenmerken van gezinnen, deze ongelijke toegang niet of onvoldoende verklaren. In vele gevallen is er namelijk geen sprake van een (rationele) keuze als het gaat over kinderopvang (Vandenbroeck, 2019a). Het is daarom van belang om intersectioneel onderzoek te voeren waarbij naar de drie P's wordt gekeken: *policy* (niveau van het beleid), *provision* (niveau van de voorziening) en *parents* (niveau van de gezinnen). Op deze drie niveaus zijn mechanismen werkzaam die een ongelijke toegang tot kinderopvang beïnvloeden (Vandenbroeck, 2018; Vandenbroeck & Lazzari, 2014).

Vandenbroeck (2019a) stelt vast dat er verschillende drempels zijn inzake toegang tot kinderopvang. De belangrijkste daarbij zijn het tekort aan plaatsen, geografische ongelijkheden, tekort aan coherentie, betaalbaarheid, segregatie, tekort aan flexibiliteit, etc.

In België werden daarbovenop recent drie nieuwe regels ingevoerd die het streven naar een gelijke toegang tot kinderopvang niet ten goede komt (Vandenbroeck, 2018). Ten eerste is er de invoering van elektronisch kinddossier. Een registratie via het e-loket is voortaan nodig om een plaatsje in de kinderopvang te kunnen krijgen. Deze stap richting digitalisering betekent een nieuwe drempel, voornamelijk voor mensen uit kansengroepen. Ten tweede zijn er ook

de nieuwe tarieven voor ouderbijdragen die gepaard gaan met een verdrievoudiging van het minimumtarief. Ouders kunnen wel een tariefverlaging aanvragen bij het OCMW, maar dat hindert de automatische rechtentoekenning. Ten derde gaat ook het principe van “bestellen is betalen” in tegen een gelijke toegang. Concreet gaat het hier om het systeem waarbij iedere bestelde dag moet worden betaald, ook al is het kind niet aanwezig in de kinderopvang. Iedere voorziening dient echter wel een minimum van achttien respijtdagen – bestelde dagen waarop het kind afwezig is die niet moeten worden betaald – te voorzien.

Deel II - Onderzoek

1. Probleemstelling

Er komen meer en meer eenoudergezinnen voor in Vlaanderen (Geurts, 2006; Gilleir, 2013; Vandenbroeck, 2019b). Op financieel en economisch vlak bestaan er voor deze gezinnen heel wat moeilijkheden: ze kennen het hoogste armoederisico van alle gezinsvormen en ze bevinden zich onderaan de inkomensverdeling (Geurts, 2006; Gilleir, 2013; Kind en Gezin, 2019; Nieuwenhuis & Maldonado, 2018).

Het feit dat alleenstaand ouderschap een barrière op de arbeidsmarkt betekent, werkt deze kwetsbaarheid in de hand (Van Peer, 2016). Zo kennen alleenstaande ouders een lagere werkintensiteit in vergelijking met de rest van de actieve bevolking (Kind en Gezin, 2019; Defever et al., 2013; Vandenbroeck, 2019b).

Kinderopvang speelt een grote rol in het faciliteren van de combinatie arbeid/studies en gezin (Maldonado & Nieuwenhuis, 2015; Van Peer, 2016; Vandenbroeck et al., 2018). Maar is dat ook het geval voor alleenstaande ouders? Deze masterproef stelt de vraag of de dienstverlening van kinderopvang voldoende inspeelt op de noden van eenoudergezinnen. Slaagt de kinderopvang in het vervullen van zijn economische functie? En worden ook de sociale en pedagogische functie vervuld?

Kortom, deze masterproef stelt de vraag naar de rol die kinderopvang heeft voor alleenstaande ouders. Om het onderzoek te concretiseren, werden drie deelonderzoeksvragen opgesteld:

- Hoe wordt het alleenstaand ouderschap ervaren?
- Welke functie(s) heeft kinderopvang voor alleenstaande ouders?
- Hoe wordt de toegankelijkheid van kinderopvang ervaren door alleenstaande ouders?

Het doel van deze masterproef is tweeledig. Ten eerste willen we met dit onderzoek een sociaalwetenschappelijk hiaat opvullen. Er wordt namelijk onderzoek gevoerd naar eenoudergezinnen, kinderopvang en de combinatie arbeid-gezin als losstaande zaken. Onderzoek naar de combinatie van deze drie factoren ontbreekt tot op heden. Ten tweede trachten we ook op maatschappelijk vlak relevantie te bieden. Er wordt verwacht dat dit interpretatief onderzoek en de daaruit volgende conclusies kunnen leiden tot beleidsadviezen die de bruikbaarheid en toegankelijkheid van kinderopvang voor alleenstaande ouders ten goede zullen komen.

2. Methodologisch kader

2.1. Onderzoeksbenadering

Om de betekenisverlening door alleenstaande ouders in beeld te brengen, werd bij deze masterproef gekozen voor een kwalitatief onderzoek dat gevoerd wordt door het afnemen van semigestructureerde interviews bij alleenstaande ouders. Daarbij leggen we de focus op het insiderperspectief: het perspectief van de onderzochte alleenstaande ouders.

De keuze voor kwalitatief onderzoek laat voldoende ruimte voor flexibiliteit om het explorerend karakter van het onderzoek te garanderen (Mortelmans, 2013; Van Hove, 2014). De gesprekken met de alleenstaande ouders zijn namelijk onvoorspelbaar. Kwalitatief onderzoek geeft ons met andere woorden de kans om “op basis van levensechte verhalen inzicht te verkrijgen in de verwevenheid van factoren en problemen in complexe sociale situaties” (Bouverne-De Bie et al., 2003, pp. 132).

2.2. Dataverzameling

2.2.1 Semigestructureerd interview

Om het kwalitatief onderzoek concreet vorm te geven, wordt gekozen voor semigestructureerde interviews. Daarbij stelt de interviewer vooraf een vragenlijst op waardoor de thema's, vragen en de volgorde van de vragen reeds vastliggen. Daarbij is er ruimte voor bijkomende vragen. De interviewer kan dus afwijken van de op voorhand vastgelegde vragenlijst. De bevraging wordt beïnvloed door het verloop van het interview en de invloed van de respondent (Mortelmans, 2007). De interviewleidraad werd opgesteld op basis van thema's en onderwerpen die naar voren kwamen bij de literatuurstudie. Het opstellen van de interviewleidraad gebeurde met andere woorden op theorie gebaseerd en deductief (Francis et al., 2009). Er werd daarbij gepolst naar hoe alleenstaande ouders de bruikbaarheid, betaalbaarheid, begrijpbaarheid, bereikbaarheid en beschikbaarheid van kinderopvang ervaren. Vervolgens werden ook de sociale, economische en pedagogische functie van kinderopvang bevraagd. De focus van de gesprekken lag dus voornamelijk op deze twee luiken, maar er was ruimte voor uitweiding.

De interviews werden mondeling afgenomen en opgenomen. In een latere fase werden deze audiofragmenten getranscribeerd om vervolgens de uitgeschreven teksten te kunnen analyseren. Wegens de maatregelen in het kader van COVID-19, gingen de interviews telefonisch en/of online door. Dit gebeurde voornamelijk via Microsoft Teams en Zoom, ook de opname gebeurde via deze software. Indien respondenten niet vertrouwd waren met de

eerdergenoemde software, werd gebruik gemaakt van Messenger of WhatsApp. Deze interviews werden opgenomen met Dictafoon, een app van iPhone.

2.2.2. Onderzoeksgroep

De inclusiecriteria voor de respondenten waren het alleenstaand (1) moeder/vader (2) zijn van minstens één afhankelijk kind. Er bestaan echter verschillende definities van alleenstaande ouders (Gilleir, 2013; Nieuwenhuis, 2020). We beschouwden een alleenstaande ouder als een persoon die aan het hoofd van een huishouden staat en die niet samenwoont met een partner, maar wel met een of meer kinderen (Vlaamse Overheid, 2016). Verder beperkten we dit onderzoek tot alleenstaande ouders met minstens één kind jonger dan of gelijk aan vijf jaar (3). De focus van het onderzoek ligt immers op de opvang van baby's, peuters en kleuters.

De rekrutering van de respondenten verliep volgens verschillende methoden, beginnend met het persoonlijk sociaal netwerk van de onderzoeker. Verder werd contact gelegd met twee ontmoetingsorganisaties voor alleenstaande ouders. Als eerste organisatie werd Ouders Die Opnieuw Starten (ODOS) aangeschreven. Daar werd de oproep via Facebook verspreid. Vervolgens werd ook de Vrouwenraad gecontacteerd. Enkele medewerkers van de Vrouwenraad hebben intern gezocht naar mogelijke respondenten. Ten derde werd er rechtstreeks naar kinderdagverblijven en onthaalouders gemaild. De oproep tot respondenten werd meermaals verspreid: via sociale media, per mail, per poster en via flyers. Bijkomend werd ook contact opgenomen met de kinderopvangdienst van Ferm. De meest effectieve manier van rekruteren, gebeurde aan de hand van de persoonlijke sociale media van de onderzoeker. Tot slot werd na afloop van het interview aan de respondenten gevraagd of ze kennis hadden van andere potentiële respondenten. In de literatuur is deze methodiek gekend als *snowball sampling* (Van Hove, 2014). Finaal werd gekomen tot een onderzoeksgroep van negentien respondenten. In de tabel (bijlage 2) werden de basisgegevens van iedere respondent opgenomen.

2.3. Data-analyse

Om de data te analyseren werd gekozen voor een thematische analyse. Volgens Braun en Clarke (2006) is thematische analyse een manier om patronen in data te identificeren, analyseren en rapporteren. Concreet maakte ik hiervoor gebruik van het zesdelig stappenplan van Braun en Clarke (2006).

De eerste stap is om als onderzoeker vertrouwd te raken met de verzamelde data (Braun & Clarke, 2006; Van Hove, 2014). Het omzetten van audiobestanden in tekstbestanden vormde

hiertoe het begin. De interviews werden getranscribeerd via oTranscribe. Daarbij ging het om orthografisch transcriberen waarbij de focus lag op “the words which are said, not how they are said” (Van Hove, 2014, p. 210). De transcripties zijn met andere woorden een letterlijke neerpenning van het interview, al werden ze wel geanonimiseerd. Alle persoonsnamen, plaatsnamen en andere soort- en eigennamen werden weggelaten. Op die manier kan niet worden afgeleid uit het tekstbestand met wie het gesprek heeft plaatsgevonden. Om de privacy extra te verzekeren, werden alle audio-opnames verwijderd nadat de transcriptie was afgerond. In het verdere verloop van het onderzoek werd naar de participanten verwezen aan de hand van P1, P2, P3, etc. Gelijktijdig met het transcriberen van de interviews, werden fiches gemaakt per interview met opmerkingen uit het gesprek.

De afronding van de eerste stap gebeurt wanneer de onderzoeker voldoende vertrouwd is met de data en een idee heeft van wat relevante delen zijn voor het onderzoek. Vervolgens werd van start gegaan met de codering van de verzamelde data. Deze stap dient om interessante en relevante informatie op een systematische manier initiële codes te geven (Braun & Clarke, 2006). De data werd manueel georganiseerd: alle relevante delen uit de tekstbestanden werden gemarkeerd om vervolgens per code te ordenen in een Word-bestand. Bij het coderen werden de onderzoeksvragen en de gelezen literatuur in het achterhoofd gehouden om de relevantie te bewaken.

De tweede stap resulteerde in een overzicht van alle codes met bijhorende citaten uit de interviews. Vervolgens werden alle codes gegroepeerd per thema. Het thematiseren verliep zowel *theory-based* als *data-led* (Braun & Clarke, 2006; Howitt & Cramer, 2011). De literatuurstudie diende bij deze stap als basis voor de thematische analyse. De thema's lagen dus vooraf vast: de vijf principes van toegankelijkheid en de drie functies van kinderopvang. Bij het aftoetsen van de verzamelde data tegen de literatuur, kwamen nog andere thema's naar boven. De gevolgde strategie – het combineren van *theory-based* en *data-led* thematiseren – heeft geleid tot combinatie van deductief en inductief werken (M. Vandenbroeck, persoonlijke communicatie, 24 februari 2021).

Tot slot werden de vastgelegde thema's afgetoetst tegen de originele data. Daarbij werden thema's weggelaten, aangepast, gesplitst of samengenomen. Deze stap resulteerde in een gebruiksklaar overzicht van wat de thema's inhielden en onderliggende verbanden ertussen. Vervolgens kon worden overgegaan tot het definiëren, benoemen en uitschrijven van de thema's. Het resultaat van de data-analyse is te lezen in het volgende deel van deze masterproef, de onderzoeksresultaten.

3. Kwaliteit van het onderzoek

Mortelmans (2020) stelt dat interne validiteit soms kortweg wordt omschreven als 'waarheid'. Interne validiteit omvat de stelling dat de onderzoeker met zijn of haar onderzoeksinstrument meet wat hij of zij beweert te meten. Om deze interne validiteit zo goed mogelijk te garanderen, heeft de onderzoeker zich voorafgaand aan het onderzoek verdiept in bestaande literatuur rond het onderwerp. Vervolgens vormde de data-analyse een iteratief proces van reflecteren, hernemen, schrappen en opnieuw beginnen. Bijkomend wordt de interne validiteit ook verhoogd door een *theory-led* interview en analyse, zoals in dit onderzoek gebeurde (Francis et al., 2009).

Om de interne betrouwbaarheid zo hoog mogelijk te houden, moet vertekening beperkt worden. Daarom moet de invloed van de onderzoeker op de onderzoeksresultaten geminimaliseerd worden (van Zwieten & Willems, 2004). In functie daarvan werden de interviews integraal getranscribeerd en gecodeerd.

Deel III - Onderzoekresultaten

1. Het alleenstaand ouderschap

Wanneer alleenstaande ouders gevraagd worden naar hun bevinding van het alleenstaand ouderschap, volgen er uiteenlopende antwoorden. Vaak vertellen ze dat het om gemengde gevoelens gaat: enerzijds de onvoorwaardelijke liefde voor en van hun kind, anderzijds het besef dat de zorg en het opvoeden bij tweoudergezinnen minder zwaar is. “Het gaat zijn gangetje” zijn vaak uitgesproken woorden. Al snel volgt daarbij een toevoeging. Namelijk dat zolang alles zijn normale gang kent, dat het alleenstaand ouderschap bol te werken is. Maar eens er iets misloopt – bijvoorbeeld een ziek kind, een zieke ouder of een andere onverwachte gebeurtenis – ontstaan er al snel moeilijkheden. Op die momenten valt alle verantwoordelijkheid op de schouders van de alleenstaande ouder. Er moet naar oplossingen worden gezocht die niet altijd voor handen zijn.

“Ja, alleenstaand ouderschap is... Euhm... Zwaar he. Het is de beste beslissing van mijn leven, maar mijn hele leven staat wel in teken van mijn ouderschap. Dus dat is het belangrijkste stukje van wie ik ben. Dus veel. En het zijn geen malse tijden he nu. Als alleenstaande mama hou je alle balletjes, en het zijn er veel, alleen in de lucht. En er mag niets of zeer weinig gebeuren... Want je mag dan wel een vriendenkring of familie hebben, maar er staat geen partner achter u die het overneemt. Als ik ziek ben, ja, dan is dat hier een kleine ramp. En dat is nog maar een praktisch voorval. Er mag niet veel gebeuren. Tot nu toe komen wij altijd wel weer boven water en ik denk dat wij het goed doen. Maar ja, het is niet te onderschatten.” (P17)

Het leven van een alleenstaande ouder staat volledig in het teken van diens kinderen. Alles loopt op het ritme van de kinderen. Daarbovenop vraagt deze gezinsvorm veel organisatie en planning. Meerdere ouders stellen dat dat een van de grootste aanpassingen is: je doet als alleenstaande ouder niet meer wat en wanneer je het wil. Alles vraagt planning en organisatie. Ook al wordt verwacht dat dit het geval is bij ieder gezin, bij een alleenstaande ouder is het enkel hij of zij die instaat voor het gezin en het huishouden.

“Ik vind eigenlijk wel dat mij dat niet slecht afgaat. Het is heel druk he. Je eet niet als je honger hebt, drinkt niet als je dorst hebt, gaat niet naar toilet als je moet. Dat is echt allemaal op zijn tempo. Maar nee, ik doe het graag.” (P7)

“Maar ja, ik denk dat je uit een bepaald hout moet gesneden zijn. Ik hoor en lees ook verhalen van alleenstaande mama's met twee of drie kinderen... Dan denk ik, pff. Ook

of vooral financieel, maar ook praktisch. Maar voor mij draait het rond goede organisatie. Een beetje *down to earth* zijn. De mama's die ik ken, zijn vrij rationele vrouwen die wel wat ervaring achter de rug hebben. Die ook financieel al een ruggensteun hebben.” (P12)

In dit licht valt vaak een verschil op te merken tussen alleenstaande ouders omwille van een bewuste keuze en die omwille van een relatiebreuk. Waar bewust alleenstaande ouders er als ouder alleen voor staan, wordt er na een relatiebreuk in de meeste gevallen een regeling van co-ouderschap getroffen. Kort na de relatiebreuk is het vaak wennen aan het feit dat de kinderen niet meer fulltime aanwezig zijn. Na enige tijd zien de meeste ouders echter voordelen in het co-ouderschap. De periode waarin de kinderen niet aanwezig zijn, kan de ouder dingen plannen die mits de aanwezigheid van de kinderen moeilijker realiseerbaar zijn. Het co-ouderschap biedt dus vrijheid aan de ouder. Ook wordt gesteld dat de tijd met het kind kwalitatiever is omdat deze tijd beperkter is gezien het co-ouderschap.

“Ik vind de tijd met (naam kind) kwalitatiever dan ervoor. Je hebt maar de helft van de tijd, maar daarom maak ik het... Ik ben er mij bewuster van dat dat een goeie tijd moet zijn. Dat moet niet... Ik bedoel dat niet als in de zin van hij mag alles... Dat zeker niet. Maar wel dat ik aanwezig ben als ouder. Dat geeft mij ruimte in de week van zijn papa, dat geeft mij tijd om niet moeder te zijn of toch minder. Daardoor kan ik meer moeder zijn in de week dat hij bij mij is.” (P13)

Iets wat alleenstaande ouders wel als een gemis beschouwen, is het gebrek aan een overlegpartner rond de opvoeding en zorg van het kind. Vaak hebben alleenstaande ouders twijfels bij hun aanpak, overleg zou dan van pas kunnen komen. Soms is het ook lastig om alleen te zijn wanneer er iets aan de hand is met het kind. Paniek kan op die momenten toeslaan en dan zou het aangenamer en draaglijker zijn om met twee ouders de zorg te delen. Ook hier is er verschil naargelang de oorzaak van het alleenstaand ouderschap. Alleenstaande ouders wegens een relatiebreuk overleggen in vele gevallen nog regelmatig met de ex-partner. In het algemeen gaan alleenstaande ouders vaak te rade bij andere ouders en professionelen: vriendinnen, collega's, leerkrachten, kinderbegeleiders, etc.

Een andere situatie waarbij een tweede ouder gemist wordt, zijn de momenten waarop de alleenstaande ouder niet zijn of haar volle aandacht op het kind kan richten. Ouders vertellen dat ze pas aan het huishouden toekomen wanneer het kind in bed ligt of er niet is. Bij tweoudergezinnen wordt verwacht dat dit zou anders zijn: iemand kan met het kind bezig zijn, terwijl de andere ouder met het huishouden bezig is. Het uitvoeren van huishoudelijke taken

is iets waar veel alleenstaande ouders niet of te weinig toekomen, zo wordt gesteld. Daarom kiezen alleenstaande ouders er vaak voor hun kind(eren) naar de opvang te brengen om ondertussen huishoudelijke taken uit te voeren. Bij sommige ouders gaat dit gepaard met schuldgevoelens. Soms wordt ook beroep gedaan op externe hulp voor, zoals een poetshulp. Anderen spreken hun sociaal netwerk aan voor opvang, om zelf tijd vrij te kunnen maken voor het uitvoeren van huishoudelijke taken.

“Maar alle momenten... Zelf al doe je maar een klein werkje... Je moet dat constant onderbreken omdat zij iets nodig heeft: plassen, drinken. Dus je kan nooit ten volle doorwerken. De aandacht moet altijd wat verdeeld zijn. Dat maakt het wel moeilijk.” (P8)

“Soms blijft hij iets langer bij de onthaalmoeder en dat is dan gewoon omdat ik dan boodschappen kan doen, eten kan maken, ... Want als (naam kind) thuis is, dan is dat heel moeilijk. (...) Maar dan, ik voel mij dan wel schuldig, maar ik laat hem dan toch naar de opvang gaan omdat ik dan die dag heb... Dan poets ik, strijk ik, zorg ik dat alles in orde is, ik vul dan mijn diepvries aan met allemaal bakjes voor de komende maanden. En dat is dan geen dag dat ik eens in bad of in de zetel zit, maar dan ben ik bezig met dingen die door de week niet gedaan worden.” (P7)

“Maar ja, dat geeft ook stress. Want dat is een dag om dingen als dit te doen of gras af te rijden of zo. Maar ja, dat bleef liggen. Dus nu gaat ze ook op woensdag naar de crèche. En dat is een grote verbetering. Ik doe nu zo dingen die moeten gebeuren die niet gaan met haar erbij. Dat had ik vroeger moeten doen.” (P15)

Aan de andere kant zien veel alleenstaande ouders hun alleen zijn ook als een voordeel. Zij zijn namelijk de enige die iets te zeggen hebben over het kind. Deze stelling komt voornamelijk voor bij BAM. Bij hen is er geen discussie mogelijk met een (ex-)partner, want die is er niet. De BAM is de enige persoon die een “claim” – zoals ze het zelf zeggen – kan leggen op hun kind. Dat geeft deze ouders een rustgevend en geruststellend gevoel.

“Het lijkt nu zo negatief maar dat is het totaal niet. Dat brengt extra zorgen mee, maar die heb je ook met twee en dan moet je nog met iemand rekening houden. Je hebt misschien meer tijd qua jij haalt haar eens op en zo en er zijn ook twee keer twee grootouders. Maar nee, er zijn geen ruzies of nu met corona. (...) Met twee heb je altijd wel discussie, ook qua opvoeding.” (P14)

“Ik ben de enige die er recht op heeft, als je hoort hoeveel discussies en problemen er zijn na een scheiding. Maar ook in een relatie... Ja, ik kan alles zelf beslissen. Als je moet discussiëren... Als je een andere stijl van opvoeden hebt, ja, zo'n discussies ga ik hier nooit hebben. En ik vind het ook fijn dat ik een complete claim op mijn dochter kan leggen. Ja, stel dat er ooit een partner komt... Die zal wel een soort van vaderrol krijgen, maar ik ben toch degene die zal beslissen en alles bepaald zeg maar. Ik vind dat voor mezelf rustgevend. (...) En ja, je bepaalt alles zelf he. Soms maakt mij dat ook onzeker hoor, dan denk ik soms dat ik graag eens met iemand zou overleggen maar ja, nu bepaal ik zelf. En ja, als ik dan sommige mensen hoor discussiëren dan ben ik blij dat ik dat allemaal alleen mag doen. Ja, absoluut.” (P15)

Vaak wijzen alleenstaande ouders op het van belang om eens me-time te durven nemen. Zeker in het begin van het alleenstaand ouderschap ervaren ouders hier in vele gevallen schuldgevoelens rond: ze willen hun kind niet “onnodig” naar de opvang laten gaan of durven geen hulp vragen wanneer het niet om professionele redenen is. Toch wijzen alleenstaande ouders op het belang ervan. In het algemeen ervaren ouders moeilijkheden bij het aanvaarden of vragen van hulp aan de mensen rondom hen. Ze stellen zelf voor het alleenstaand ouderschap gekozen te hebben en anderen daar niet mee te willen belasten. Deze vaststelling wordt verder besproken in de paragraaf rond het sociaal netwerk.

“En hulp durven vragen. En daarom geen psychologische hulp he, maar bijvoorbeeld voor opvang. Of om eens een uurke te kunnen slapen of een was insteken of strijken of zoiets. Daar heb ik te lang mee gewacht.” (P4)

“Maar ja, het is ook lastig want ik kan zelf zo weinig teruggeven aan de mensen. Dat maakt het ook ambetant om dingen te vragen, zeker aan vreemde mensen zoals burens. Meestal komt een relatie van twee kanten maar dat is niet evident als je in een zwakkere positie zit.” (P18)

Enkele alleenstaande ouders vertellen dat hun kind(eren) lange dagen spenderen in de opvang ten opzichte van andere kinderen, dit wijten ze vaak aan hun alleenstaand zijn. Deze lange dagen worden in vele gevallen als onwenselijk beschouwd. Er wordt verwacht dat koppelouders het brengen naar en het afhalen van het kind verdelen over beide, waardoor de zoon of dochter minder tijd in de opvang moet doorbrengen.

“(Naam kind) doet daar lange dagen natuurlijk. Ze is daar van 7u15 en ja, ze blijft tot 17u15. Ze is vaak de eerste en de laatste en dat is wel het gevolg van het feit dat ik

alleen ben. Moest ik een partner hebben dan kan je al eens later vertrekken of vroeger halen. Maar ja, ze doen daar niet moeilijk over en ze wordt goed opgevangen.” (P16)

Ondanks de voorgaande minpunten aan het alleenstaand ouderschap, plaatsen alleenstaande ouders zichzelf allerminst in de rol van slachtoffer. Vaak wordt gezegd dat het gaat over een bewuste keuze om alleen een kind te krijgen, maar dat maakt deze niet per se ideaal. Dit is onder meer het gevolg van het heersende maatschappijmodel. Onze samenleving is afgestemd op – voornamelijk tweeverdienende – koppels. Dat tweeverdienersmodel is iets waar alleenstaande ouders dagelijks op botsen. De maatschappij maakt van hen een groep dat afwijkt van de norm en dat maakt hen kwetsbaar. De waaier aan voorbeelden is zeer breed. Het gaat om de grote en kleine zaken des levens: onvoldoende aangepaste fiscaliteit, het bordje aan de Colruyt waarop staat dat door corona slechts één kind per ouder mee binnen mag, het aanvragen van een lening met één inkomen, een vragende blik bij het niet invullen van het “vaderluikje” op een formulier, het taboe rond donorschap, kunstwerkjes op Vaderdag, onaangepaste arbeidsmarkt, etc.

Een concreet voorbeeld waarbij alleenstaande ouders duidelijk voelen hoe naar hen gekeken wordt vanuit de maatschappij, is het moment waarop ze zich op de huurmarkt begeven. Dit onderwerp is verschillende keren naar voren gekomen. Als alleenstaande moeder een huis vinden om te huren blijkt moeilijk, zeker in stedelijke context. Het is een frustratie die veel bevraagde ouders kennen.

“Of een huurhuis gaan zoeken dan vraag ik aan een vriend of die meegaat. Want ja, als alleenstaande mama met zo iemand van een immokantoor voor u, die luisteren niet meer. Dat is oneerlijk. Die vriend doet dan alsof... Als die zien dat er een man bij staat dan denken die dat je een koppel bent. Maar als je begint dat je een alleenstaande mama bent, dan gaan ze het nooit aan u verhuren. Ze denken dat je een rampgeval bent. Dus ja, de maatschappij is bikkelhard.” (P17)

“Ik denk de grootste prik is de huisvestingsmarkt als je geen eigendom hebt. Ik denk dat moest daar, want ik verdien wel goed in vergelijking met andere alleenstaande ouders. Dus ik weet niet hoe die andere mensen dat doen. Want het is kei pittig. Dus moest daar meer omkadering rond zijn...” (P13)

Alleenstaand ouderschap wordt ervaren als een zware en pittige situatie, maar het is verre van allemaal negatief. Vele alleenstaande ouders kennen een positieve ervaring: een sterke hechting met het kind, geen discussie met een (ex-)partner, bij co-ouderschap is vrijheid een

vaak genoemde, etc. Hier en daar is het spartelen, maar de onvoorwaardelijke liefde van en voor een kind maakt veel goed. Wat wel belangrijk is, zijn enkele externe factoren die moeten meezitten: het hebben van een sociaal netwerk, een financiële ruggensteun, werkzekerheid, huisvesting, gezondheid, etc.

2. De combinatie arbeid/studies en gezin

Voor alleenstaande ouders is het vormgeven van de combinatie arbeid en gezin een zoektocht. Dit belang weerspiegelt zich ook in keuzes die alleenstaande ouders maken betreffende hun job. Deze keuzes variëren op verschillende gebieden, maar ze werden allemaal gemaakt om de combinatie arbeid/studies en gezin meer doenbaar te maken. Zo hebben sommige ouders gekozen voor een job met meer reguliere uren om te vermijden dat ze 's avonds of in het weekend zouden moeten werken. Ook in het geval van studerende ouders wordt gekozen voor dagonderwijs. Op die manier moet er niet iedere avond gerekend worden op een babysit, iets wat alleenstaande ouders als onwenselijk beschouwen. De alleenstaande ouders die in het onderwijs staan, stellen dat hun job – op praktisch vlak – ideaal is. Ook al dromen ze misschien van een andere job, zolang hun kind(eren) klein zijn/is zullen ze kiezen voor de job in het onderwijs.

“Maar het feit dat ik zwanger en alleenstaand was, speelde wel mee in het kiezen voor een andere job dan een drukke avond- en weekendjob.” (P5)

“Maar mijn wens naar een kind werd groter dus dan ben ik daarvoor gegaan. En dan vond ik dat ik moest kiezen. En ja, zelfstandig zijn... Dat zijn geen doordeweekse uren. En als je dan geen partner hebt die uw kind kan opvangen, heb je dan altijd een opvang nodig maar dat vond ik niet kunnen.” (P16)

“Ik denk dat als je een 9 to 5 job hebt, dat dan iets rustiger en minder stressvol loopt.” (P14)

Andere ouders hebben de keuze gemaakt om te stoppen met voltijds werken. Ze kiezen er dan voor om deeltijds te gaan werken. Op die manier vinden ze een betere balans tussen arbeid en huishouden.

“Ik werk 4/5. Ik heb tot vorig jaar wel nog voltijds gewerkt. Maar dat is eigenlijk bijna niet haalbaar, vandaar heb ik toch weer beslist 4/5 te werken waarop maandag mijn

vrije dag is. Dus na een druk weekend kan ik op maandag eigenlijk alles weer op orde krijgen voor de normale week.” (P8)

“Dat was een voltijds beroep. Ik heb dat... Twee jaar geleden ben ik 4/5 beginnen werken. Via zorgkrediet. (...) En ja die balans is wel beter. (...) Dan ja, is dat wat tijd voor mezelf... Voor ja, een break van het werk en gewoon ook wel meer tijd met een zoon die ik dan wel heel bewust wou. Dus ik wou dan niet zo zijn jeugd aan mij zien voorbijgaan in opvang.” (P12)

Vaak hebben ouders echter weinig keuze op vlak van werkgelegenheid. Veel ouders kiezen dan voor de zekerheid die ze hebben, vaak omdat hun huidige job een goed inkomen biedt of omdat ander werk vinden een moeilijke opdracht is.

Ook wordt gesteld dat flexibiliteit vanuit de werkgever de combinatie arbeid en gezin ten goede komt. Ouders die in een systeem van co-ouderschap zitten vertellen dat ze de dagen waarop de kinderen bij de andere ouder is, gebruiken om overuren te maken. Op die manier compenseren ze de uren die ze minder werken in de periode waarin het kind of de kinderen bij hen zijn. Een tweede voorbeeld waarbij flexibiliteit van de werkgever een troef is, is de mogelijkheid tot thuiswerken. Dat kan bijvoorbeeld een oplossing vormen voor het opvangprobleem op woensdagnamiddag.

“In de weken dat hij bij mij is schik ik mij naar zijn rooster. Ik zet hem af op school, ik probeer 8u20 te halen (lacht). En dan werk ik thuis, nu toch al een jaar. Ik probeer te stoppen om 16u maar de school stopt om 15u20. Maar ja, wij moeten wel werken tot 16u. Ik probeer dan te stoppen en hem op te halen. En de week erop compenseer ik dan. Dus nu heb ik bijvoorbeeld gewerkt tot 18u30. (P13)”

“Maar ik heb wel het geluk om in een omgeving te werken die flexibel werken toestaat. Die daarvoor open staat dat ik thuiswerk als ik een ziek kind heb. Of in plaats van acht keer om en weer te fietsen, werk ik de woensdag ook thuis. Ik ben er heel stipt in. Er zijn bijvoorbeeld dagen dat ik 's avonds door werk om de woensdagnamiddag gas te kunnen terugnemen. Dat is bij mij echt de redding en dat is echt nodig.” (P17)

3. Sociaal netwerk

Een externe factor die van groot belang is, is het hebben van een sociaal netwerk. In eerste instantie is dit netwerk belangrijk in het kader van praktische hulp. Een alleenstaande ouder

staat er op vele momenten alleen voor, maar diens familie en vrienden staan op moeilijke momenten klaar voor hen. Vaak gaat het over momenten waarop de ouder aan het werk is, maar er geen formele opvang beschikbaar is voor het kind. Er wordt in die gevallen vaak aangeklopt bij de grootouders van het kind. Dit is ook het geval wanneer het kind ziek is. In dit kader wijzen alleenstaande ouders er ook vaak op dat het van belang is om in de buurt van de eigen ouders te blijven of gaan wonen. Op deze manier wordt ook de kost van kinderopvang gedrukt. Zo komt het regelmatig voor dat hele jonge kinderen op (een) vaste dag(en) in de week naar de grootouders gaan. Daardoor hoeven de kinderen geen vijf werkdagen naar de crèche of onthaalouder. Wanneer de kinderen ouder zijn, worden ze voornamelijk in vakanties opgevangen door de grootouders.

Naast familie doen alleenstaande ouders ook beroep op andere kennissen voor praktische hulp. Dit kan gaan over burens of ouders van vriendjes en vriendinnetjes van het kind. Zij springen eerder bij voor kleinigheden: beurtrollen bij het brengen en halen van een hobby, meebrengen van school, kort even op de kinderen letten, etc.

“Soms heb ik een buurvrouw die ze wel eens van school durven halen. En als ik eens ja, een gesprek heb met een student waarvan de bachelorproef niet goed loopt... Ja, dan vraag ik wel eens om ze daar een halfuurtje te laten spelen. En dan haal ik haar als ik klaar ben. Dus ja... En mijn ouders ook. Zoals op pedagogische studiedagen, dan gaat ze al eens bij mijn ouders.” (P10)

“En gelukkig kan ik goed netwerken. Ik heb op het werk een goed netwerk opgebouwd. En op school ook. Dus ja, dat helpt enorm in het ondersteunen en dragen. En dat wordt alleen maar gemakkelijker.” (P12)

“Ja, en nu is dat ook vooral een beetje van ja... It takes a village to raise a child. En dan is dat vaak met de vrienden eens van "ik neem uw kinderen eens en dan komt die van mij eens bij jullie" en dus ja... Voor eigen dingen eens tijd nemen en praktische dingen.” (P12)

Vaak gaat de voorkeur uit naar familie en vrienden bij het zoeken naar een oppas. Alleenstaande ouders vertellen dat het niet gemakkelijk is om een onbekende in vertrouwen te nemen voor de zorg voor het kind. Daarom prefereren ze mensen die ze kennen boven onbekende mensen, zoals babysits via een website of app.

De praktische hulp van het sociaal netwerk laat alleenstaande ouders ook toe om eens een moment voor zichzelf te nemen. Toch vinden alleenstaande ouders het niet altijd makkelijk om omwille van deze reden hulp in te roepen.

“Zorg dat je een goed netwerk hebt. Maar echt een goed, dus niet... Als het puntje bij paaltje komt... Dus investeer in een goed netwerk en vraag goed door als mensen hulp aanbieden. Ja, zorg dat je een crèche bij de deur hebt, dat is echt een voordeel. Geef op tijd aan als het zwaar is en je hulp nodig hebt... Ook al is het niet werk- en studiegerelateerd, heb daar geen schaamte in om te zeggen dat je zin hebt om een dag te slapen of iets leuk te doen. Praat erover als het lastig wordt.” (P5)

“En ook zorgen dat je een netwerk hebt, dat is ook belangrijk. Je bent niet alleen mama of ouder, maar je bent ook nog vrouw en je hebt ook vrienden. Dat heb ik ook moeten leren, om tijd te nemen voor mezelf. Niet alles hoeft voor (naam kind) te zijn.” (P10)

Naast alle praktische hulp van het sociaal netwerk, zijn deze mensen ook van belang voor advies en sociaal contact. Dit aspect wordt vaak gevonden bij andere ouders – ook uit tweeoudergezinnen – met kinderen van ongeveer dezelfde leeftijd. Zo kunnen ervaringen worden uitgewisseld. Alleenstaande ouders vinden dit voornamelijk in hun vriendenkring en bij collega’s. Af en toe vermelden alleenstaande ouders ook nood te hebben aan contact met andere alleenstaande ouders. Dit vinden ze via sociale media – zoals Facebook – of via organisaties. Zo bestaat er een organisatie die vakanties organiseert voor eenoudergezinnen.

“Mijn ouders hoor ik nu wel dagelijks en dat is ook wat dat sociaal contact. Zo eens dat klankbord van eens uw ei kwijt kunnen over uw kind. Want de grootouders zijn daar nog wel in geïnteresseerd als je eens iets trots wil vertellen over wat hij gepresteerd heeft. Bij vrienden is dat minder relevant want die hebben kinderen die dat ook kunnen. Dat is minder indrukwekkend (lacht).” (P12)

“En ja, een goeie vriend voor wat raad om eens naar te bellen. Want ja, je staat er soms alleen voor. Het is een voordeel om alleen te zijn om uw eigen systeem te kunnen toepassen, maar dat stel je natuurlijk soms ook in vraag. Ik toch. Dus dan zit je ook alleen met uw vragen.” (P13)

Een concreet moment waarop alleenstaande ouders een beroep doen op adviezen van andere ouders is wanneer ze opzoek gaan naar een kinderopvang of school. Deze zoektocht wordt als moeilijk ervaren, tips en adviezen zijn daarom vaak welkom. De stem van het sociaal

netwerk is in vele gevallen ook beslissend of op z'n minst richtinggevend. Wanneer alleenstaande ouders positieve verhalen horen over een bepaalde school of kinderdagverblijf, zullen ze sneller geneigd zijn te kiezen voor deze voorziening.

4. De vijf principes van toegankelijkheid

4.1. Betaalbaarheid

De betaalbaarheid van kinderopvang is een thema waarover bij de onderzoeksgroep een consensus bestaat. De kinderopvang voor jonge kinderen wordt duur bevonden. In de eerste levensfase gaat het hierbij over crèches en onthaalouders. De meeste alleenstaande ouders maken gebruik van een inkomensafhankelijke kinderopvang. Daar zijn tarieven niet vaststaand, maar worden ze berekend op basis van het gezinsinkomen. In het geval van eenoudergezinnen wordt het tarief dus berekend aan de hand van slechts een inkomen, dat van de alleenstaande ouder. Toch wordt ook deze vorm van tariefberekening duur bevonden door alleenstaande ouders.

“Maar die crèche dat was echt vijfhonderd per maand of zo, dat is een derde van uw loon dat gewoon naar rechtstreeks naar de kinderopvang gaat. Dat is echt super super duur, ook al zeggen ze dat ze dat berekenen op uw loon... Ja, je bent er vet mee... Het is nog altijd kei duur.” (P3)

Enkele respondenten voegen hier een nuance aan toe. Zij spreken over de uitgebreide tijd dat het kind doorbrengt in de kinderopvang, het personeel dat ermee gepaard gaat en alle kosten zoals voedsel en luiers. De prijs valt dan wel nog mee, klinkt het. Zoals reeds besproken schakelen alleenstaande ouders vaak de hulp van grootouders in om de kosten aan kinderopvang te beperken.

Uit de gesprekken blijkt dat ouders die tevreden zijn over de kwaliteit van de kinderopvang ook bereid zijn een centje meer te betalen. De twee voornaamste zaken die daarbij naar voren komen zijn ten eerste de bereiding en het serveren van vers en gevarieerd eten. Ten tweede wordt ook de aanwezigheid van voldoende personeel aangehaald. Dit personeel moet voorzien in een kwalitatieve zorg voor de kinderen en een uitgebreid aanbod aan stimulerende activiteiten per leeftijdsgroep.

Veel van de ouders vertellen dat ze opgelucht zijn eens deze periode achter de rug is. De kleuterschool is zo goed als gratis, behalve de voor- en naschoolse opvang. Deze buitenschoolse opvang wordt door alle bevroegde ouders als goedkoop ervaren. Vaak wordt

daar onbegrip aan toegevoegd: hoe komt het dat crèches en onthaalouders zo duur zijn en scholen zo goed als gratis kunnen worden voorzien?

“Ik heb mij de hele periode van die crèche eigenlijk zelf niets kunnen permitteren. Dat is echt tot de laatste euro. Gelukkig is dat nu in de kleuterschool totaal niet zo. Dat was vroeger een driehonderd euro in de maand. Dus dat was wel een grote smak uit mijn budget. Dat was serieus de moeite. Ik was heel blij dat die kost dan wegviel.” (P19)

Eens de kinderen naar school gaan duikt echter wel een ander probleem op: de schoolvakanties. Dit blijken, op vlak van opvang, moeilijk overbrugbare periodes te zijn. Initiatieven zoals sportkampen en andere zomerkampen, bieden hier slechts deels een oplossing. Het voornaamste probleem is dat deze kampen prijzig zijn. Er wordt gesproken over prijzen van rond de honderd euro voor een kamp van maandag tot vrijdag. Dit wordt in het algemeen duur bevonden, zeker wanneer er sprake is van meerdere kinderen in het eenoudergezin. Vaak stellen de ouders een limiet van hoeveel kampjes per kind per vakantie worden gedaan. De rest van de vakantie is dan een puzzel. Er wordt afgewisseld tussen grootouders, thuisblijven wanneer de ouder verlof heeft en initiatieven zoals speelpleinwerking. Bijkomend stellen ouders dat de gelijktijdige betaling van deze kampen een probleem vormt. Zo goed als alle inschrijvingsdata voor zomerkampen vallen rond hetzelfde moment. Ze dienen bijgevolg ook allemaal rond dezelfde periode betaald te worden. Dit vormt in enkele gevallen een moeilijkheid. Ouders vragen daarom soms uitstel van betaling bij de organisaties van deze kampen. Op die manier wordt het inschrijvingsgeld gespreid.

Meer algemeen is de financiële situatie van de bevroegde ouders iets wat vaak en uitgebreid aan bod komt. Het wordt door sommigen aangeduid als de grootste moeilijkheid van het alleenstaand ouderschap. Toch stellen ook heel wat ouders dat het voor hen draagbaar is. Dit wijten ze aan het feit dat ze (relatief) hoog opgeleid zijn en een goed betaalde job hebben. Maar ook zij botsen dagelijks op het heersende tweeverdienersmodel. Kosten als huishuur en elektriciteit worden bij koppels gedragen door twee inkomens, bij eenoudergezinnen is dat niet het geval.

Ook is hierbij een verschil merkbaar tussen ouders die er bewust voor gekozen hebben alleen een kind te krijgen en ouders die een kind hebben uit een stukgelopen relatie. In dat laatste geval is er namelijk – in de meeste gevallen – de andere ouder die op financieel vlak zijn of haar steentje bijdraagt. De kosten die betrekking hebben tot het kind, worden nog steeds gedragen door twee inkomens. Hieromtrent bestaan verschillende regelingen.

De bewust alleenstaande moeders (BAM) die bevestigd werden, benadrukken dat ze vooraf nagedacht hebben over hun financiële situatie en het belang van stabiliteit op dat vlak. Er wordt meermaals gesteld door BAM dat ze er niet voor zouden gekozen hebben. Financieel sterk staan is dus een must om als alleenstaande ouder een kind groot te brengen, zo wordt er gesteld.

Een belangrijke nuance wanneer het gaat over betaalbaarheid van kinderopvang is dat begrippen als “duur” en “goedkoop” relatief zijn. Het aspect van betaalbaarheid moet in een context worden gezien. Wat voor de ene ouder duur is, kan voor een andere ouder goedkoop zijn. De ervaringen rond betaalbaarheid zijn dus afhankelijk van de financiële situatie van een gezin.

4.2. Bereikbaarheid

Een van de criteria bij het zoeken naar een geschikte kinderopvang is dat de kinderopvang en/of kleuterschool in de buurt moest zijn. In eerste instantie is dat een louter praktische beslissing van ouders.

“Eigenlijk kies ik altijd scholen of crèches die onderweg naar mijn werk liggen of echt heel dicht bij huis. Aan een school aan de andere kant van de stad heb ik geen boodschap.” (P17)

Later blijkt dit ook heel goed van pas te komen gezien er rond de kinderopvang en kleuterschool een sociaal netwerk wordt opgebouwd. Wanneer de kinderen in de buurt naar de crèche, onthaalouder of kleuterschool gaan situeert dit netwerk zich ook in de buurt. Ouders die kiezen voor een kinderopvang of kleuterschool die niet in de buurt is – vaak op de route naar het werk – ondervinden nadelen aan het feit dat het netwerk zich dan ook niet in de buurt situeert.

“Je bouwt daar een nieuw netwerk op. Want dat kind gaat daar 9 jaar naartoe en ik voel dat ik dat echt heb gemist. En ik voel dat de nabijheid in de buurt daar belangrijk in is. Dat is ook voor alle ouders anders, maar voor mij.” (P13)

“Doordat ze daar naar school gaat, moest ik ooit moeten verhuizen dan zou het naar daar zijn want al haar vriendinnetjes zitten daar. Ik rij dus ook heel veel kilometers in weekends en vakanties als ze bij iemand gaat spelen of een kampje gaat doen. Dus ik

rijd wel wat kilometers in mijn verlof. Soms denk ik dat ik daar dan beter kan gaan wonen. Dat is niet zo handig, maar ik sta daar eigenlijk niet zo bij stil.” (P15)

4.3. Bruikbaarheid

De bruikbaarheid van kinderopvang wordt door alle bevroegde ouders anders ervaren. Het meest besproken thema hierbij is de openingsuren. Veel hangt hierbij af van de aard van de job die de ouder uitoefent, hier werd eerder reeds dieper op ingegaan. Ouders met een job waarbij op de reguliere uren – werkdagen van ongeveer 9u tot 17u – wordt gewerkt, zijn in de meeste gevallen tevreden met de openingsuren van kinderopvang en kleuterscholen. Hun werkuren passen binnen de openingsuren van de meeste voorzieningen. Onder hen is consensus over wat goede openingsuren zijn, ideaal lopen deze van 7u tot 18u. Veel kinderopvanginitiatieven – voornamelijk onthaalouders – zijn slechts open tot 17u30, dat vinden de meeste ouders kort. Vaak worden de grootouders ingeschakeld om het kind op te halen, al vinden ouders het vaak lastig hen te mobiliseren om slechts een korte tijd te overbruggen.

“Ik bracht haar 's morgens... Mijn uren waren toen, euhm, 8u30 tot 17u30. Dus dat was ook niet gemakkelijk. Ik zette ze 's morgens altijd af bij de onthaalmoeder en mijn mama ging er om. Maar dat was altijd op het moment dat ik bijna zelf thuis was, dus dat was echt een halfuurtje voor ik zelf thuiskwam.” (P8)

“En zij waren op woensdag op 17u, dus dan was het wel haasten want dan stopte ik om 16u30. Ik moest dan vaak iemand hebben die ze eigenlijk voor 10 minuten of een kwartier kon gaan afhalen.” (P10)

Ouders met minder reguliere werkuren – zoals weekend-, nacht- en/of avondshifts – zoeken andere oplossingen. Deze zijn niet altijd voor handen, waardoor deze ouders nog vaker een beroep doen op informele vormen van kinderopvang.

“Ja, en dan hebben we ook nog een privé-oppas. Want ja, de crèche is nog niet open als ik haar moet afzetten [vroeg shift start om 6u30] en om 22u [late shift eindigt om 22u] ook niet meer. Dus dan heb ik een privé-babysit. Dat is een oudere vrouw die zelf kleinkindjes heeft. Zij komt 's ochtends bij ons tot ze naar de crèche kan en ze haalt haar ook op en blijft dan tot ik thuis ben. Veel helpende handen, maar betalende helpende handen he.” (P14)

“Ook voor opvang want ja, die is 's avonds niet open en in het weekend ook niet altijd. Dus val ik heel veel terug op mijn mama daarvoor. (...) Dus tijdens de week gaat ze na school eerst naar de naschoolse opvang en de zaterdag in de weekends dat ze bij mij is gaat ze ook naar de opvang. En dan wordt ze opgehaald door mijn mama. En dan gaat ze mee naar daar.” (P11)

Iets wat het voor alleenstaande ouders gemakkelijker maakt, is de flexibiliteit van een kinderopvang. Deze flexibiliteit is volgens een aantal respondenten vaker te vinden bij een onthaalouder dan bij een crèche.

“Want ik kan er eigenlijk altijd op rekenen. Het is bijvoorbeeld al een paar keer voorgevallen dat ik dan naar de advocaat moet op het uur dat ik hem normaal ga ophalen. En dan zegt ze "oh geen probleem, laat hem maar hier en we houden er ons wel mee bezig". En dan krijgt die daar ook eten en zo. Nee, ik heb er echt geen klagen over. Het is een super lieve vrouw.” (P7)

“Het is al vaak geweest dat ik mijn vrije dag had en ik toch moest gaan werken, en dan valt die vrije dag ergens anders. Dus dan gaat ze eens niet wanneer ze normaal wel zou gaan en die maken daar geen punt van.” (P14)

Iets wat deze flexibiliteit ondermijnt – zeker bij crèches – is het principe van “opvang bestellen is opvang betalen” en het bijbehorende systeem van respijtdagen. Bij dit systeem krijgen ouders per kalenderjaar een aantal respijtdagen toegewezen. Deze respijtdagen zijn dagen waarop het principe van “opvang bestellen = opvang betalen” niet geldt. Ouders hoeven op deze dagen dus niet te betalen voor de opvang wanneer deze gereserveerd was, maar het kind alsnog afwezig is. Het principe wordt bij de gesprekken meermaals vervloekt. Ouders zijn blij dat deze regel niet geldt in de kleuterschool.

“Ja, en er is ook weinig begrip want de crèches werken de dag van vandaag zo met een systeem van respijtdagen. Ik heb mij daar ongelooflijk ongelukkig en boos over gemaakt want het is net die flexibiliteit dat je mij niet mag ontnemen. Want ja, soms kwam het mij beter uit om mijn kind aan mijn mama te geven om eens langer te kunnen doorwerken of zo. Maar ja, dan zijn er altijd die respijtdagen want ja, de economie moet draaien en de crèches moeten opleveren. (...) Maar ik heb die toch naar school laten gaan omwille van dat respijtdagensysteem, oh ik was daar zo kwaad over. Ik was dat echt kotsbeu. Dat is echt een draak van een systeem, mensen zo de duim schroeven. Ik weet niet wie dat uitgevonden heeft, ja.” (P17)

Net zoals bij de betaalbaarheid, is ook op vlak van bruikbaarheid de overgang naar de kleuterschool een verandering. Waar de voorschoolse kinderopvang – en dan vooral de crèches – amper verlofperiodes inlassen, zijn er op school wel enkele vakanties doorheen het jaar. Zoals reeds eerder vermeld vragen deze vakantieperiodes heel wat planning en organisatie om in opvang te kunnen voorzien. Dit wordt volgens ouders bemoeilijkt door het beperkte aanbod aan initiatieven voor de jongste kinderen. Er wordt gesteld dat veel initiatieven een minimumleeftijd van 6 jaar verwachten. Iets wat daarin handig lijkt voor de bevraagde ouders, is een voorziening van activiteiten en opvang op de locatie van de school. Ideaal zou zijn een gevarieerd aanbod aan bijvoorbeeld sport- en spelactiviteiten volgens het ritme en de structuur van de school. Het feit dat de school als locatie dient en het schoolritme wordt aangehouden, maakt deze opvangvorm toegankelijk en laagdrempelig voor ouders en hun jonge kinderen.

In het algemeen kan worden gesteld dat het voorzien van opvang voor jonge kinderen heel wat planning en voorbereiding vereist. Alleenstaande ouders ervaren het alleen zijn hierin als een extra moeilijkheid. Er is namelijk slechts een ouder die kan instaan voor de opvang van de kinderen. Daarnaast wordt aangeklopt bij formele en informele opvangmogelijkheden. Alleenstaande ouders denken vaker hierbij te moeten aankloppen dan koppelouders. Planning en voorbereiding is natuurlijk onmogelijk wanneer op het laatste moment en onverwacht opvang moet worden gezocht. Dit ervaren alleenstaande ouders als moeilijke momenten. Het plannen en regelen van opvang is een belangrijk onderdeel van het leven van alleenstaande ouders. Er wordt bijkomend gesteld dat dit hen alle spontaniteit ontnemt. Het leven van een alleenstaande ouder lijkt meer gedomineerd door de kinderen dan dat dat al het geval is bij koppelouders.

4.4. Beschikbaarheid

Wanneer het over beschikbaarheid gaat, komen de wachtlijsten voor kinderopvang in ieder gesprek aan bod. Zowat iedereen heeft er mee te maken gehad. Woorden als “frustrerend” en “stresserend” komen in dat kader meermaals naar voren.

“Dat is echt een heel frustrerende vind ik om in die twijfel te zitten. En als je plaats hebt, is het waar je graag wil zijn? Of is het ergens waar je verplicht moet naartoe gaan omdat er geen andere optie is?” (P3)

“Zeker als je overal te horen krijgt dat ze vol zitten en dan om de zoveel tijd beslissen ze van wie ze gaan aannemen en wie niet. Dus ja, ik geraakte daar gefrustreerd van. En je hoort overal dat je echt opvang moet gaan zoeken van zodra je weet dat je zwanger bent, zelfs als niemand het nog weet. Ja, ik vond dat wel stresserend. Absoluut.” (P15)

Er wordt vaak gesproken over de voorrangsregel die de alleenstaande ouders genieten. Deze voorrangsregel blijkt voor vele alleenstaande ouders de redding geweest te zijn. Vaak schreven ze zich in op meerdere wachtlijsten en met dank aan de voorrang die ze kregen, hadden vele alleenstaande ouders nog de keuze tussen meerdere kinderopvanginitiatieven waarvoor ze zich kandidaat hadden gesteld. Toch ontnemt de voorrangsregel niet alle stress. Zwangere vrouwen krijgen namelijk pas ver in de zwangerschap te horen dat ze een plaatsje in een kinderopvang hebben kunnen bemachtigen. Tot die tijd vormt de wachtlijst echter wel een bron van stress.

Bijkomend speelt ook de nauwkeurige planning van de zwangerschap in het voordeel van de bewust alleenstaande moeders. Zij stellen vast dat ze sneller weten dat ze zwanger zijn in vergelijking met een natuurlijke bevruchting bij koppelouders. Vandaar kunnen ze zich ook vroeger in de zwangerschap reeds op een wachtlijst zetten, iets wat vrijwel onmiddellijk dient te gebeuren.

Volgens enkele bevraagde ouders is er weinig te kiezen wat kinderopvang betreft. Zo moeten ouders soms hun criteria aanpassen om überhaupt een crèche of onthaalouder te vinden. Kinderopvang wordt zodanig als een noodzaak beschouwd, dat ouders nemen wat er te krijgen valt, keuze is daarbij niet aan de orde.

“Je hebt eigenlijk niet veel te kiezen als je een crèche of onthaalmoeder zoekt. Als je kieskeurig bent, vind je niets.” (P5)

“Ik wou een tuin, ik wou ook opvang in de zomer en ze werkt ook niet op woensdag. (...) Dus ik heb wel een paar van mijn criteria moeten laten vallen. Maar het belangrijkste is misschien wel een heel liefdevol en warm persoon, zoals ze er één is. Door ervaring weet ik nu dat dat misschien het belangrijkste is. Maar ik heb inderdaad criteria moeten aanpassen.” (P5)

Alleenstaande ouders die alleen vallen na een relatiebreuk, moeten in vele gevallen voor een tweede keer opzoek naar een kinderopvang. In sommige steden bestaat er een systeem van

crisisplaatsen voor ouders die heel dringend, om welke reden dan ook, opzoek zijn naar een plaats in de kinderopvang. Deze crisisplaatsen komen dus ook goed van pas voor ouders die wegens een scheiding verhuizen.

Ook na het tijdperk van de crèches en onthaalouders, botsen vele ouders op moeilijkheden rond het inschrijven van de kinderen. Hierbij worden zowel kleuterscholen als kampjes in vakantieperiodes aangehaald. Voornamelijk de plaatsjes voor kleuterkampen in de zomer zijn zeer gegeerd.

“Nu hetzelfde met die sportkampen. Ik moest hem daar 4 januari voor inschrijven. En echt, dat is met wachtrij dat die website zei: "er zijn nog 34 mensen voor u bezig". Je moest er echt stipt om 18u bij zijn anders waren er geen plaatsjes meer. (...) Met school ook, daar was hij ook al een jaar op voorhand ingeschreven. Je moet dus overal snel bij zijn.” (P1)

“Ja, blijkbaar is het aanbod te beperkt ten opzichte van wat mensen willen. Maar ja, terwijl, aan de andere kant is er wel zo veel. En dat wordt meer. Als hij groter wordt gaat er een hele wereld open van wat hij allemaal kan doen. Muziek en theaterkamp. Je kan niet zeggen dat er weinig aanbod is, maar... Ja, de plaatsjes zijn gegeerd en zeker voor bepaalde dingen blijkt dat zo te zijn. En ik denk ook vooral de betaalbare dingen.” (P12)

Concluderend kan worden gesteld dat er wel een degelijk en gevarieerd aanbod is aan kinderopvanginitiatieven voor kinderen van verschillende leeftijden, maar de plaatsen zijn te beperkt. Zeker voor de betaalbare alternatieven is dit het geval. Bijkomend valt op dat dit voornamelijk het geval is in stedelijke context. Vooral in bepaalde wijken of buurten van grote steden is het tekort aan plaatsjes opvallend. Het gaat hierbij om wijken die populair zijn bij jonge gezinnen.

4.5. Begrijpbaarheid

Als laatste principe van toegankelijkheid wordt de begrijpbaarheid besproken. In de gevoerde gesprekken, komt dit het minst aan bod. Wel kan hierbij gezegd worden dat alleenstaande ouders het appreciëren wanneer de kinderbegeleid(st)er van de crèche of de onthaalouder mee is de ontwikkeling van het kind. Zo wordt bijvoorbeeld aangehaald dat ook de onthaalouder ziet wanneer de eerste stapjes gaan komen, of wanneer het kind een goede of minder goede dag had, veranderingen opmerkingen in het eetpatroon etc. Door de

aanwezigheid van een externe – de kinderbegeleid(st)er – die nauw betrokken is op het kind, voelt de ouder zich ondersteund in het opvoedings- en ontwikkelingsproces van hun kind. Ze zien de professional als een adviesgever of bevestiger in dit proces.

Zo worden heen- en weerschriftjes sterk geapprecieerd. Het “mee zijn” in wat het kind uitspookt in de dagopvang en het daarmee gepaard gaande gesprek, wordt door ouders als deugddoend ervaren. De professional is iemand door wie de ouder zich begrepen voelt. Iemand waarmee ervaringen kunnen worden uitgewisseld.

5. De functies van kinderopvang

5.1. Pedagogische functie

Wanneer gepeild werd naar wat ouders belangrijk vinden aan een voorschoolse kinderopvang, dan kwam vaak de pedagogische functie naar voren. Deze werd echter op verschillende manieren ingevuld. Vaak verwachten alleenstaande ouders dat de crèche – in mindere mate de onthaalouder – een goede voorbereiding vormt op de kleuterschool. Over hoe de crèche de kinderen precies klaarstoomt voor school, wordt op verschillende manieren ingevuld: door contact met andere kinderen, het bieden van een structuur die lijkt op die van een school, zelfredzaamheid en zelfstandigheid aanleren etc. Het lijkt de bevraagde ouders beter voor de ontwikkeling van het kind dat zoon- of dochterlief naar een kinderopvang gaat, zelfs als er andere opties zijn voor opvang. Het alternatief voor een kinderopvang is veelal opvang bij de grootouders. Hier wordt niet voor gekozen uit angst dat het kind de onvoldoende gestimuleerd zou worden en de overstap naar de kleuterschool te lastig zou zijn.

“En ook zo dingen waar ik niet aan gedacht zou hebben. Zo zelf uw jas aandoen. Ik zou daar niet aan gedacht hebben dat die dat moet kunnen tegen dat hij naar school gaat omdat dat gemakkelijk is voor de juf. Ik zou daar totaal niet bij stil gestaan hebben. En dat zijn dan wel dingen waarvan hij zei "ik kan dat zelf" en dan dacht ik "huh". Dat zijn dingen die hij in de crèche geleerd heeft en waar ik niet aan gedacht zou hebben. Dus ik denk wel dat die overstap gemakkelijker gegaan is. Ook gewoon omdat hij weet dat we met allemaal kindjes samen, we doen dingen samen.” (P3)

Het contact dat kinderen hebben met andere kinderen in de kinderopvang, wordt door ouders als iets leerrijk omschreven. Er heerst een geloof dat het groepsgebeuren van een kinderopvang het kind sociale vaardigheden bijbrengt. Bijkomend wordt ook vaak gesproken over *modeling*: kinderen die van elkaar leren door elkaar na te bootsen. Vaak zijn kinderen uit

eenoudergezinnen ook het enige kind in het gezin. Daarom vrezen ouders dat hun kinderen leeftijdsgenootjes missen in hun ontwikkeling. De kinderopvang komt hieraan tegemoet.

“Ja, dat was goed voor haar socialisatie met andere kindjes. Ja, ik ben de oudste van de broers en zussen dus het was het eerste kleinkind en het was in de vriendenkring ook een van de eerste kindjes dus op dat gebied was er anders niet zoveel contact met neefjes of nichtjes of dergelijke. Dus vond ik dat wel goed dat ze daar wat meer sociaal contact had ten opzichte van andere kindjes.” (P11)

“Ik vond het eigenlijk heel belangrijk dat hij naar een kinderopvang ging, een onthaalmoeder of crèche dat maakte mij niet veel uit. (...) Maar ik wou absoluut wel dat hij toch een paar dagen in de week naar daar ging zodat hij toch dat sociale en die vaardigheden van andere kindjes en met andere kindjes kon leren eigenlijk. Ik vind dat hij dat hij dat toch niet zou leren als hij niet naar daar zou gaan, maar bijvoorbeeld bij grootouders.” (P7)

Ook biedt kinderopvang structuur aan het leven van kinderen. Ten eerste is dit het geval door de bepaling van een vast schema waarop de kinderen naar de kinderopvang gaan. Vaak gaan kinderen op vier vaste dagen in de week naar de kinderopvang, sommige gaan ook de volledige werkweek. Ten tweede geldt er binnen de kinderopvang vaak ook een vast en strak dagschema. Kinderen lijken deze structuur door te hebben. Dat zorgt in vele gevallen voor rust en een routinematig leven, wat ook de alleenstaande ouders ten goede komt.

De kinderopvang laat de kinderen ook kennismaken met zaken die ze niet tegenkomen in hun thuisomgeving. Daar zijn ouders ook blij om. Zij zien het als nieuwe prikkels die een stimulans kunnen betekenen voor de ontplooiing van hun kind, op verschillende vlakken. Deze nieuwe prikkels komen in verschillende vormen: een variatie aan activiteiten, diversiteit binnen de aanwezige kinderen, meertaligheid, etc. Daarbij aansluitend vinden vele respondenten het fijn dat hun kinderen voldoende de kans krijgen om buiten – in een veilige en bewaakte omgeving – te kunnen spelen. Vaak is dit geen criteria die vooropgesteld wordt bij het zoeken naar een kinderopvang, maar als de kinderopvang het te bieden heeft wordt het beschouwd als een grote troef.

“Ik denk ook wel, het is geen zeer talige omgeving... Ja, het is wel een talige omgeving maar haar Nederlands is zeker niet perfect. Dat is nu ook toeval, maar het zijn bijna allemaal anderstalige kindjes, of toch meertalige kindjes. Maar ik vind dat eigenlijk, dat was totaal geen criterium, maar nu is dat eigenlijk wel fantastisch. Dat zij opgroeit met

Afrikaans, Marokkaans, ... Ze is ook het enige blanke kindje. Ik zou dat nooit bij mijn criteria gezet hebben, maar ik vind dat eigenlijk wel wijs dat die gewoon in een soort van redelijk getrouwe afspiegeling van de samenleving... Dus dat, omgaan met andere huidskleur en talen. Ze is natuurlijk klein he.” (P5)

“Ze zijn hard bezig rond gezonde voeding en ze gaan veel buiten, ook als het regent of sneeuwt. En als ze twee is mag ze mee naar zo'n klasje waar ze voorbereid wordt op school. Ik sta heel hard achter hun aandachtspunten en ik ben daar heel content van.” (P16)

Vaak wordt gesteld door de alleenstaande ouders dat zij minder momenten hebben waarop ze volop met hun kind kunnen bezig zijn. Omdat ze alleen staan voor de zorg voor het kind en het daarmee gepaard gaande huishouden, is er volgens enkele respondenten minder tijd om als ouder met de ontwikkeling van het kind bezig te zijn in vergelijking met koppelouders. Bij tweeoudergezinnen zijn de taken meer verdeeld, waardoor er ook meer tijd is om met het kind bezig te zijn. In vele gevallen wordt net door deze ouders veel belang gehecht aan de pedagogische functie van kinderopvang: het gebrek aan tijd om actief met het kind bezig te zijn, wordt gecompenseerd door de pedagogische functie van de kinderopvang.

“Of fietsen is precies zeker iets dat je ze zelf moet leren. Maar ja, wanneer? In een gewone gezinssituatie gaat de man misschien buiten met dat kind om het te leren fietsen en kan de vrouw wat werk verzetten. Maar bij mij, als ik buiten ben dan gebeurt er binnen niets. Dus in dat opzicht...” (P8)

Bij enkele gesprekken met ouders kwam naar boven dat er een tekort is aan personeel en begeleiding. Dit is het geval bij crèches en onthaalouders, maar ook bij de buitenschoolse opvang en op kampen in de vakanties. Hierdoor stoten vele ouders op de vaststelling dat hun kind weinig activiteiten op maat aangeboden krijgt. Zo vervalt vaak de verdeling in leeftijdsgroepjes omdat er te weinig kinderbegeleiders aanwezig zijn. Ouders vinden dit een jammer constatacie omdat ze hopen op een soort van verticale structuur in de kinderopvang waarbij kinderen overgaan van de ene leeftijdsgroep naar de andere waarbij de activiteiten steeds uitdagender worden. Wanneer deze verticale structuur wel aanwezig is, zijn ouders vaker tevreden over de invulling van de pedagogische functie door de kinderopvang.

De pedagogische functie van kinderopvang wordt door alleenstaande ouders op verschillende manieren ingevuld. Wel wordt het door hen allemaal als een belangrijke functie gezien. Kinderopvang vormt een aanvullende stimulans in de ontplooiing van het jonge kind.

5.2. Sociale functie

De sociale functie van kinderopvang is iets waar ouders minder expliciet naar verwezen, maar tussen de lijnen door is deze toch sterk aanwezig in ieders verhaal. In eerste instantie verwijzen de alleenstaande ouders al snel naar de mama's – en in mindere mate de papa's – van andere kinderen die ze leren kennen in de kinderopvang of kleuterschool. In de kinderopvang wordt vaak contact gelegd met ouders die een gelijkaardig ritme hebben: ouders die hun kind rond hetzelfde tijdstip komen afzetten of ophalen van de kinderopvang. In de kleuterschool wordt het snelst contact gelegd tussen ouders waarvan de kinderen het meest met elkaar optrekken. Ouders zoeken vervolgens contact, vaak omwille van praktische redenen. Zo wordt er vaak afgesproken om de kinderen naar eenzelfde hobby te laten gaan, waarna al snel een beurtsysteem voor het brengen en halen wordt afgesproken. Ook wordt er snel contact gelegd om de kinderen bij elkaar thuis te laten spelen. De bevroegde ouders vermelden hier vaak bij dat ze graag weten bij wie hun kind op bezoek is en de ouders van het kind dus graag leren kennen. Deze contacten uit praktische redenen worden in sommige gevallen ook diepere vriendschappen, die meer inhouden dan het contact omwille van de kinderen.

“En andere ouders, ja... Sowieso zijn dat ouders van de kinderen naar wie uw kind trekt. Dus de ouders van kinderen waarover uw kind vertelt, daar heb je al eens contact mee neemt om het kindje te komen spelen en dan komen die ouders eens mee binnen. Automatisch zitten die ook mee in uw kring he. En ik vind het ook wel belangrijk om die ouders te kennen zodanig dat als iemand vraagt om haar te komen laten spelen, dan weet ik tenminste bij wie ze terechtkomt. Ik vind ze nog klein om zomaar ergens te droppen zonder te weten wie die mensen zijn. Ik vind dat wel belangrijk.” (P8)

“Nee het zijn er eigenlijk al die meer uitgegroeid zijn als een vriendschap, waar we dikwijls *texten* naar elkaar waarbij het allesbehalve over de kinderen gaat. Dat start altijd met "dit of dat is gebeurd op school" en op de duur zit je in elkaars leven he. Dus, ja, dat gebeurt zeker.” (P8)

“Het begint met de kinderen natuurlijk. Maar wij zaten in een leefgroep, genaamd (naam leefgroep). En daarnaast had je een andere leefgroep, maar we deelden wel lockers en zo. Maar toevallig zijn alle mensen die ik heb leren kennen van de andere leefgroep. Dus eigenlijk niet zozeer de kinderen. Maar het zijn dan vooral de ouders die rond dezelfde tijd starten waarvan je ziet dat die ook met hun baby'tje toekomen. Je stroomt

in dezelfde fase binnen. En ja, het zien die mensen... Zij gaan elke week samen naar de turnles, de kinderen. Met een deel van hen ben ik al op reis geweest. We doen echt wel dingen.” (P12)

Het leren kennen van andere ouders gebeurt vooral in de kleuterschool, dit is minder het geval in de voorschoolse kinderopvang. Ouders verwijzen hierbij naar het feit dat de kinderen ouder worden en ook meer communiceren over met wie ze omgaan. Kinderen vragen op die kleuterleeftijd ook meer naar hun vriendjes van school, waardoor ouders sneller contacten gaan leggen zodat ze het contact tussen de kinderen kunnen faciliteren.

Een vaststelling hierbij is dat het veelal gaat over *bonding* en niet over *bridging*. Het contact met gelijken is eerder een blijvend contact, een contact dat in mindere mate gebonden is aan de kinderen. Deze contacten zullen eerder uitgroeien tot vriendschappen dan de contacten die gelegd worden door *bridging*.

“Je merkt wel dat je als ouder raakvlakken moet hebben om contact te zoeken. Dan is gewoon kinderen die overeenkomen niet voldoende.” (P12)

“Ik ben ook zo geen lanterfantouder aan de schoolpoort, los van corona want nu mag dat niet. Nee, eigenlijk niet. Ja, je komt... Maar ja, mijn zoon komt nu al wat verder en als het klikt met de ouders van zijn vriendjes kan dat wel fijn zijn. Ik ben ook altijd blij als hij er een goeie heeft uitgekozen (lacht). En dan heb je wel eens een fijne babbel na een verjaardagspartijtje. Of de zomer duurt wel lang en dan missen die elkaar. En dan is dat eens bij elkaar gaan spelen of logeren. En ja, dat is dan wel fijn als daar leuke ouders aan hangen. Maar dat is niet echt een poel waar ik veel sociale contacten... Nee, nee. Maar dat ligt vast aan mij.” (P17)

Er zijn ook ouders die geen netwerk vormen bij de kinderopvang of kleuterschool. Soms is dit een bewuste keuze, anderen vertellen dat het niet gefaciliteerd wordt door de kinderopvang of school. Ook de maatregelen betreffende COVID-19 die sinds maart 2020 gelden, gooien op dat vlak roet in het eten. De coronacrisis wordt door iedere bevroegde ouder aangehaald. Er wordt verteld dat scholen, crèches en onthaalouders in normale omstandigheden allerhande dingen organiseren om het contact tussen ouders aan te scherpen. Denk hierbij aan ouderen grootouderfeest, ontbijt, voorleesnamiddag, klasuitstap waarbij ouders helpen, etc. Niets van dat gaat momenteel door, waardoor het voor ouders die er graag een sociaal netwerk willen opbouwen wordt bemoeilijkt.

“Ja, het is nu covid he. Dus je staat allemaal ver uit elkaar. Ik ben wel in de ouderraad en daar heb ik de mama van (naam kind) haar beste vriendje leren kennen. Maar ja, covid he. Ik had gehoopt om hier wat meer contacten te leggen. Maar dat is nu echt wel moeilijk. (...) En op school is er nu niets van openklasdag, ouderfeesten en zo. Dus ja, dat is niet normaal he nu.” (P10)

“Ik heb ook geen familie in de buurt wonen omdat ik verhuisd ben voor mijn werk. Dus ik heb hier ook geen vrienden of netwerk kunnen opbouwen, omdat de moment waarop wij hier zijn komen wonen COVID was. Dus ik kan eigenlijk met niemand contact leggen. Buiten hier een vrouw in de straat en via de voetbal van de kinderen. Dus ja, ik gebruik eigenlijk de hobby's van de kinderen om wat een netwerk op te bouwen. Of via de school ook. Maar voor de rest heb ik hier eigenlijk...” (P9)

Naast het contact met andere ouders dat ontstaat, is er ook het contact tussen ouders en kinder- of kleuterbegeleiders en ander personeel van de school. Alleenstaande ouders staan grotendeels alleen in voor de zorg voor hun kind(eren). Zij zien deze professionals in vele gevallen als een soort bondgenoot. Hij of zij zijn namelijk ook betrokken in de ontwikkeling van en de zorg voor het kind. Daarom vinden de ouders het ook van belang dat ze een goed contact hebben met de kinder- of kleuterbegeleiders. Vaak ontstaat er een soort systeem van verslaggeving: de professional houdt de ouder op de hoogte van hoe het kind zich gedraagt en evolueert in de kinderopvang of kleuterschool. Dit gebeurt op verschillende manieren, zowel informeel als formeel. Daarbij wordt het volgende genoemd: de dagelijkse babbel bij het brengen of halen, een heen-en-weer-schriftje, via een online platform, foto's op sociale media, oudercontact etc.

De alleenstaande ouders zien de kinder- of kleuterbegeleiders als ervaringsdeskundigen. Dit maakt dat ze het appreciëren wanneer deze professionals betrokken zijn bij het kind. Ouders krijgen daardoor echt het gevoel dat zij hun kind écht kennen en mee zijn in hun ontwikkeling. Dat is handig wanneer ouders iets willen aftoetsen met de kinderbegeleider. De betrokkenheid faciliteert overleg- en adviesmomenten tussen ouders en kinder- of kleuterbegeleiders. Alleenstaande ouders lijken hier veel aan te hebben.

“In de ochtend als ik haar bracht was er altijd ruimte om eventjes... iets dat in die week gebeurd was of hoe (naam kind) het doet. Het was ook iemand die heel veel feedback gaf. Niet met een heen-en-weer-schriftje, maar echt persoonlijk. Zoals bijvoorbeeld toen ze zei dat de eerste stapjes gingen komen, als mama is dat superfijn om te weten dat de onthaalmoeder ook mee is in het verhaal. Ze ziet het ook gebeuren en zo. En

ook mijn onzekerheid nog he. Want op dat moment is dat ook een steun. Dat is een ervaringsdeskundige waarmee je iedere dag kan praten over uw kind. Dat is echt... Ze maakt er ook tijd voor. 's Avonds is dat dan blijven voor een koffie. Ja, allemaal heel gemoedelijk. Dus, ik denk niet dat je dat hebt in een crèche. (...) Ik was benieuwd naar hoe zij mijn kind zag en hoe ze daar was. Dat je dat kon afstemmen, ik vond dat leuk.” (P8)

5.3. Economische functie van kinderopvang

Tot slot is ook de economische functie een functie die tot het lijstje behoort. Ook deze wordt minder expliciet vernoemd. Toch is het duidelijk dat kinderopvang een noodzaak is om de combinatie arbeid of studies en gezin te laten slagen. Dit is onder andere te merken aan de stress die gepaard gaat met wachtlijsten en de hoge prijs die ouders bereid zijn te betalen. Ouders stellen letterlijk dat kinderopvang een noodzaak – en dus geen extraatje – is. Kinderopvang faciliteert studies en arbeid voor alleenstaande ouders. Daarbovenop worden de uren in een formele kinderopvang in vele gevallen ook aangevuld met een informele vorm van oppas. Opvang voor de kinderen is met andere woorden een cruciaal onderdeel bij het vormgeven van het professioneel leven van alleenstaande ouders.

“Ja, echt kut. Want ja, je kan niets doen. Je moet gaan werken. Uw zwangerschapsverlof loopt af ofwel neem je ouderschapsverlof op, maar dan val je terug op de mutualiteit dus financieel is dat een mindere. Ik wou zelf ook weer beginnen werken, gewoon voor mijn sociaal contact. Ale, je zit al zo lang thuis: zwanger zijn, een baby... Je wil terug onder de mensen komen. En dan is dat zo van ga ik het hebben of niet, gaat het lukken of niet... Je weet het echt niet.” (P3)

“Het belangrijkste is het faciliteren van studies.” (P5)

“Uiteindelijk kan je beter werken he... De andere keuze is doppen. En ja, da wil ik niet. Dus uiteindelijk heb je geen keuze.” (P6)

Een van de bevraagde alleenstaande ouders is studerende. Bij haar wordt de kinderopvang volledig terugbetaald door de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB). Dit toont hoe de economische functie van kinderopvang een plaats krijgt binnen het beleid.

5.4. Zorgfunctie

De functie van zorg wordt niet standaard opgenomen in het lijstje van functies van de kinderopvang. Bij de gevoerde gesprekken in het kader van dit onderzoek, is zorg voor de kinderen toch iets dat vaak naar voren komt.

Wanneer wordt gepeild naar wat alleenstaande ouders belangrijk vinden in een kinderopvang, dan worden verschillende zorgaspecten als eerste genoemd. Daarbij wordt gedacht aan verschillende zaken. Ten eerste is het serveren van vers, gevarieerd en gezond voedsel in de crèche van belang voor verschillende ouders. Ze denken daarbij aan het belang van de gezondheid van de kinderen, maar ook het leren omgaan van de kinderen met verschillende smaken speelt daarbij een rol. De dagelijks verzorging komt ook naar voren: hygiëne rond luiers, tegengaan van rode billetjes etc. Ook spreken enkele ouders van allergieën en intoleranties van hun kind. Er wordt vastgesteld dat hier niet altijd voldoende aandacht voor is bij de kinderopvang.

“Dat is toch wel, ja, dat een onthaalmoeder er even goed voor zorgt dan als een moeder dat doet.” (P7)

“Ja, eigenlijk wel. Dat is een mevrouw, die doet al jaar en dag. Maar sinds januari is haar dochter daar ook bij gekomen. Daar heb ik zo wel wat een beetje een minder gevoel bij. Niet dat zij het niet goed doet of zo. Maar zij heeft zo'n heel andere insteek. Zo ja, die mama doet dat al heel haar leven. En zij is altijd maar aan bezig met de verzorging van de kindjes. Eten geven, pampers, de billetjes verzorgen en dergelijke. Terwijl de dochter, zij is meer zo van met de kindjes spelen. En dan ja, durft hij wel eens thuiskomen met rode billetjes of zo.” (P7)

Deze zogenoemde 'zorgfunctie' lijkt misschien vanzelfsprekend voor een kinderopvang, maar uit enkele gesprekken blijkt toch dat er onvoldoende aandacht voor is. Vaak plaatsen ouders dit onder besparingsmaatregelen of een tekort aan personeel. In sommige gevallen is het de reden, of een van de redenen, tot een overstap naar een andere crèche of onthaalouder.

Deel IV - Discussie

De discussie vormt een synthese tussen de literatuurstudie en de onderzoeksresultaten van deze masterproef. Hierbij komen ten eerste de belangrijkste bevindingen aan bod, ten tweede worden de beperkingen van het onderzoek besproken en tot slot zullen aanbevelingen tot verder onderzoek worden gedaan.

1. Eenoudergezinnen zijn niet over één kam te scheren

De belangrijkste vraag in deze masterproef – wat is de rol van kinderopvang voor alleenstaande ouders? – is niet eenduidig te beantwoorden. Dit is te wijten aan het feit dat dé alleenstaande ouder niet bestaat (Gilleir, 2013; Vlaamse Overheid, 2016; Nieuwenhuis, 2020). Ten eerste zijn er duidelijke verschillen op vlak van werkintensiteit: werkzoekenden, studerende, half- en voltijdswerkenden, etc. Ten tweede zijn er ook verschillen qua oorzaak van het alleenstaand zijn. De onderzoeksgroep was een mix van bewust alleenstaande moeders en alleenstaande ouders na een relatiebreuk. Ook op andere vlakken verschilden de respondenten: aanwezigheid van een sociaal netwerk, financiële middelen, werkzekerheid, woonomgeving, etc.

In het algemeen stellen alleenstaande ouders vast dat onze maatschappij is ingericht op basis van het tweeverdienersmodel. Door deze vaststelling voelen alleenstaande ouders zich afwijkend van de norm. Ze plaatsen zichzelf daarom niet in een slachtofferrol, maar het brengt wel enige kwetsbaarheid met zich mee. De blijvende dominantie van het tweeverdienersmodel staat haaks op de vaststelling dat er steeds meer diversiteit optreedt in de gezinsvormen die onze samenleving rijk is (UN Women, 2019; Vandenbroeck, 2019b). Deze dominantie betekent voor alleenstaande ouders een barrière. De meest opvallende is die op de huurmarkt. Daar voelen alleenstaande ouders duidelijk dat ze geen gewenste huurders zijn. Bovenop de barrière die het tweeverdienersmodel teweegbrengt, wordt ook onbegrip gevoeld. De omgeving van veel alleenstaande ouders bestaat voornamelijk uit tweeoudergezinnen, koppels zonder (afhankelijke) kinderen of vrijgezellen zonder kinderen. Deze situatie zorgt ervoor dat eenoudergezinnen zich bij momenten de vreemde eend in de bijt voelen. Vandaaruit ontstaat bij sommige alleenstaande ouders de nood aan contact met andere alleenstaande ouders.

Op medisch, fysisch en juridisch vlak wordt alleenstaand ouderschap gefaciliteerd in ons land. Dit geldt tevens voor andere vormen van ouderschap. Denk daarbij aan adoptie, voogdij, homokoppels met kinderen, donorschap, draagmoederschap, etc. Het huwelijks kerngezin

bestaande uit twee ouders van een verschillend geslacht met kinderen die ook biologisch gezien van hen zijn, is steeds minder de feitelijke norm (Vandenbroeck, 2019b). De diversiteit groeit en er is sprake van detraditionalisering, maar is onze maatschappij hier ook klaar voor? Alleenstaande ouders stellen vast dat niet ieders wereld- en mensbeeld mee evolueert met de veranderende context. Ze worden nog regelmatig in het hoekje der “rare vogels” (P17) geplaatst. Zelfs instituties als kinderopvang en onderwijs blijken onvoldoende aangepast aan de noden van alleenstaande ouders.

Het alleenstaand ouderschap wordt door ouders enerzijds omschreven als pittig en zwaar bij momenten, maar anderzijds ook als het mooiste wat hen ooit is gegeven. Bij bewust alleenstaande moeders wordt gesproken over een bewuste, maar niet per se ideale keuze. Alleenstaand ouderschap is allesbehalve zwart-wit. Het gaat om zoeken naar balans, een eigen weg en manier. Dit gebeurt met de nodige ups en downs. Deze zoektocht is ongetwijfeld ook bij andere gezinsvormen aanwezig. Het grote verschil is: alleenstaande ouders staan alleen in deze zoektocht, zeker de bewust alleenstaande ouders. Met het alleenstaand ouderschap gaan dubbele gevoelens tezamen. Alleenstaande ouders ervaren een rustgevend gevoel vanwege het feit dat zij de enige zijn die een *claim* kunnen leggen op het kind. Daarbovenop wordt gesteld dat ze de band met hun kind(eren) als hechter ervaren dan die tussen koppelouders en hun kind(eren). Daartegenover staan de twijfel en onzekerheid die gepaard gaan met een opvoedingsproces. Er wordt gesteld dat bij beslissingsmomenten of bij een stressvolle periode (bijvoorbeeld: een ziek kind) een overlegpartner wordt gemist.

Helemaal alleen staan de alleenstaande ouders er in de meeste gevallen echter niet voor. Het hebben van een sterk sociaal netwerk is voor hen geen overbodige luxe. Dit wordt in wat volgt verder verduidelijkt.

2. De rol van kinderopvang voor alleenstaande ouders

In grote lijnen kent de keuze voor het gebruikmaken van kinderopvang twee redenen. Ten eerste wordt voor kinderopvang gekozen omwille van de noodzaak: kinderen moeten opgevangen worden als de ouder gaat werken of studeren. Dit is de *praktische reden* tot gebruik van kinderopvang. Ten tweede liggen ook *pedagogische redenen* ten grondslag aan het gebruik van kinderopvang. Hierbij gaat het over de voorbereiding op school, sociale vaardigheden, structuur, modeling, taalvaardigheid, etc. Kinderopvang is een pedagogisch milieu dat bijdraagt aan de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van de allerjongste kinderen (Vandenbroeck et al., 2018; Van Lancker & Vandenbroeck, 2019; Vandenbroeck, 2020). Beide redenen wegen bij alleenstaande ouders evenveel door op de beslissing om

gebruik te maken van kinderopvang. Deze redenen verschillen weinig tot niet van de drijfveer bij tweoudergezinnen tot het gebruik van kinderopvang (Janssen et al., 2016).

Ondanks het feit dat in vele gevallen bewust gekozen wordt voor kinderopvang, wordt het gebruik van kinderopvang niet altijd als wenselijk beschouwd. De onwenselijkheid komt op verschillende manieren naar voren en gaat veelal gepaard met schuldgevoelens van de ouders opzichte van het kind. Zo vinden alleenstaande ouders het niet fijn dat hun kinderen vaak degenen zijn die de langste dagen doorbrengen in de crèche, bij de onthaalouder of in de voor- en naschoolse opvang. Toch weegt deze onwenselijkheid weegt niet op tegen de vele voordelen die ouders aanhalen betreffende het gebruik van kinderopvang.

Zo zien alleenstaande ouders een steunfiguur in de kinderbegeleider(s). Bij gebrek aan een (overleg)partner rond de ontwikkeling en opvoeding van het kind gaan alleenstaande ouders al eens te rade bij professionals. Zij worden beschouwd als ervaringsdeskundigen die nauw betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun kind. Ze kennen het kind zeer goed, gezien de vele tijd die het besteedt in de kinderopvang. De professionals fungeren daarom als een steunpilaar voor de alleenstaande ouder, wat deel is van de sociale functie van kinderopvang. Buysse (2008) benadrukt het belang hiervan door te stellen dat sociale steun de meest universele vorm van opvoedingsondersteuning is. Ook bij deze sociale functie springt het sociaal netwerk bij. Naast de professionals fungeren ook vrienden, familie, collega's, etc. als raadgevers bij de opvoeding van kinderen in een eenoudergezin.

Voor sommige alleenstaande ouders zijn de kinderopvang en de kleuterschool ook een ontmoetingsplek. Ze leren er ouders kennen met kinderen van ongeveer dezelfde leeftijd. In de kinderopvang gaat het eerder om toevallige ontmoetingen: ouders die volgens hetzelfde ritme hun kinderen 's ochtends brengen en/of 's avonds halen. Met deze ouders ontstaat een band die vaak beperkt is tot de ontmoeting bij de kinderopvang. Bij de kleuterschool ontstaan in vele gevallen meer diepgaande contacten. Deze ontmoetingen zijn vaak gelinkt aan vriendschappen tussen kinderen. De ouders nemen contact op met de ouders van de vriendjes van kinderen. Dit soort contact voelt minder oppervlakkig gezien ouders ook afspraken maken buiten de schoolpoort: kinderen samen naar hobby's en zomerkampen laten gaan, bij elkaar thuis laten spelen, etc. Daar voegen ouders aan toe dat om te kunnen spreken van vriendschappen tussen ouders, meer connectie nodig is dan enkel de kinderen die vriendjes zijn. Om van vriendschap te kunnen spreken moeten er met andere woorden meer raakvlakken zijn. Er lijkt dus voornamelijk sprake van bonding: contact tussen mensen die eerder gelijken van elkaar zijn (Putnam, 2000).

3. Toegankelijkheid van kinderopvang volgens alleenstaande ouders

Wanneer bij alleenstaande ouders wordt gepolst naar hoe zij de toegankelijkheid van kinderopvang ervaren, komen enkele bevindingen sterk naar voren. Ten eerste is de beschikbaarheid ondermaats. De wachtlijsten vormen voor alleenstaande ouders een bron van stress en frustratie. De kinderopvang is namelijk een noodzaak om na het moederschapsverlof opnieuw aan de slag te kunnen. Moest het niet lukken om in een kinderopvang terecht te kunnen, dan vormt dit een probleem. Gelukkig geldt er voor deze alleenstaande ouders een voorrangsregel waardoor de meeste alleenstaande ouders in een gewenste kinderopvang terechtkomen. De berichtgeving rond de toewijzing van een plaats in de kinderopvang gebeurt echter laat, slechts enkele weken voor de bevalling. Daarom is deze periode, ondanks de voorrangsregel, alsnog stressvol. Bij wachtlijsten voor vrijetijdsactiviteiten (zoals zomerkampen) op kleuterleeftijd geldt deze voorrangsregel niet. Daardoor ervaren alleenstaande ouders moeilijkheden om in opvang voor de kinderen te voorzien in schoolvakanties. Daarbij wordt gesteld dat er een voldoende gevarieerd en ruim aanbod is, maar dat de plaatsen te beperkt zijn.

Ten tweede bestaat er bij alleenstaande ouders ook consensus over de betaalbaarheid van kinderopvang. Deze wordt als duur beschouwd. Een eenoudergezin moet rondkomen met slechts één inkomen. Er wordt gesteld dat kinderopvang een grote hap uit het budget vormt. Om deze kost te drukken wordt vaak op de grootouders gerekend. In vele gevallen werken zij niet meer (voltijds) en nemen ze een deel van de opvang voor hun rekening. Op die manier hoeft het kind niet voltijds naar de kinderopvang en worden de kosten getemperd. Eens de kinderen naar de kleuterschool gaan, wordt deze lijn doorgetrokken naar de vakantieperiodes.

Ten derde wordt over bruikbaarheid van kinderopvang gezegd dat er in vele kinderopvanginitiatieven een gemis is aan flexibiliteit. Het respitdagensysteem wordt vervloekt en er is in de kinderopvang geen ruimte voor opvang op onverwachte momenten, zoals voor een ziek kind of bij een onverwachte wending op het werk. Alleenstaande ouders hebben geen partner om op deze momenten bij te springen, dat maakt deze onverwachte momenten moeilijker op te lossen. Ook hier is het sociaal netwerk vaak de redder in nood. Wat voor alleenstaande ouders als bruikbaar wordt omschreven, komt naar voren wanneer over criteria wordt gesproken. De meest genoemde zijn: ruime openingsuren, in de buurt (liefst op wandelafstand) en het aanbod van vers en gezond eten.

Desondanks zijn de meeste alleenstaande ouders vrij tevreden met de kinderopvang. Het wordt gezien als een stimulerende en liefdevolle plek waar de kinderen baat bij hebben. Op

praktisch vlak is de kinderopvang echter geen totaaloplossing voor alleenstaande ouders. Er zijn wel wat tekortkomingen. Deze zijn er evengoed voor ouders uit andere gezinsvormen. Toch lijken de noden en tekortkomingen van kinderopvang explicieter aanwezig bij alleenstaande ouders. Ze treden meer op voorgrond omdat er simpelweg een paar helpende handen minder zijn in het huishouden.

4. Het sociaal netwerk vult de hiaten

De keuze voor kinderopvang houdt met andere woorden meer in dan enkel de praktische noodzaak ervan: het faciliteren van de combinatie arbeid of studies en gezin (Maldonado en Nieuwenhuis, 2015; Van Peer, 2016; Vandenbroeck et al., 2018). Deze facilitering wordt in de literatuur omschreven als de economische functie van kinderopvang. Toch schiet de formele kinderopvang in deze functie te kort volgens alleenstaande ouders. Velen van hen dienen daarom bovenop de formele opvang ook gebruik te maken van informele kinderopvang (grootouders, burens, vrienden etc.) om de hiaten te vullen. Het gebruik van louter formele kinderopvang is onvoldoende om de combinatie arbeid en gezin voor alleenstaande ouders te laten werken. Dit is een van de redenen waarom zoveel belang gehecht wordt aan het sociaal netwerk van een alleenstaande ouder: zij maken meer gebruik van informele kinderopvang dan koppelouders (Jappens et al., 2011).

De gaten die de formele kinderopvang achterlaat, worden gevuld door het sociaal netwerk van alleenstaande ouders. De belangrijkste daarin zijn de grootouders, de ouders van de alleenstaande ouder dus. Met andere woorden, aan de informele kinderopvang wordt een even grote en belangrijke rol toebedeeld als aan de formele variant.

Zoals in het voorgaande reeds duidelijk werd, wordt door het sociaal netwerk bijgesprongen op verschillende vlakken: het afhalen van het kind aan de kinderopvang omdat die te vroeg sluit, bijstaan voor advies en raad, zorgen voor het zieke kind, hulp in het huishouden, opvang voorzien in het weekend of 's avonds, etc. Het takenpakket is met andere woorden breed. Dit toont tevens aan dat het formele kinderopvangsysteem voor een alleenstaande ouder niet volmaakt is.

Ook in het vinden van een balans tussen informele en formele kinderopvang, speelt de (on)wenselijkheid ervan een rol. In de meeste gevallen wordt de formele kinderopvang als wenselijk beschouwd, gezien de pedagogische redenen. Toch is deze wenselijkheid beperkt tot het strikt minimale gebruik van de kinderopvang. Alleenstaande ouders willen de zorg en opvang niet té veel uitbesteden aan formele kinderopvang. Er wordt gesteld dat je als

alleenstaande ouder zélf voor het kind hebt gekozen, dan moet je er ook zélf maar voor zorgen. Naar mijns inziens wordt deze stelling gestuurd door een angst van hoe anderen naar hun opvoeding zouden kijken. Ook wordt in bepaalde situaties de voorkeur gegeven aan de opvang door een familielid of vriend, in plaats van een professionele dienst. Een duidelijk voorbeeld is wanneer het kind ziek is en dus niet naar de kinderopvang of kleuterschool kan. Op deze momenten gaat de voorkeur sterk uit naar opvang door een vertrouwenspersoon. Ook wordt voor- en naschoolse opvang gemeden in vele gevallen. Daarbij wordt vaak op de grootouders gerekend. De spanning tussen wenselijkheid en onwenselijkheid van kinderopvang, is een complex gegeven met veel verschillende perspectieven, pro's en contra's. Duidelijk is dat niet iedere vorm van kinderopvang in iedere situatie als even wenselijk wordt beschouwd.

Cook (2012) stelt dat alleenstaande ouders financiële onafhankelijkheid inruilen voor sociale afhankelijkheid. Deze sociale afhankelijkheid valt vele alleenstaande ouders zwaar. Het wordt door hen niet gemakkelijk bevonden hulp van familie of vrienden te vragen of te aanvaarden, zeker niet omwille van niet-professionele redenen zoals het kunnen uitvoeren van huishoudelijke taken of om tijd te nemen voor zichzelf. Het belang van deze tijd wordt nochtans sterk benadrukt en zou ook een sterk positief effect hebben op het ouderschap en de relatie tussen ouder en kind.

Daarbij kan nog een belangrijke bedenking worden geplaatst: wat met alleenstaande ouders die niet over een (toereikend) sociaal netwerk beschikken? Een ding staat vast: door hen wordt het alleenstaand ouderschap als veel zwaarder ervaren dan door degene die er wel één ter beschikking hebben. Het belang van een sociaal netwerk voor een eenoudergezin is groot. Vrienden, familie, collega's en burens vullen de hiaten van de formele kinderopvang.

5. Reflectie en kritische noot

Sociaal werk- en pedagogisch onderzoek is vaak normatief. Ook al houdt onderzoek een pleidooi in voor tolerantie van iedereen en alles, werkt het in vele gevallen paradoxaal (Vandenbroeck, 2019b). Ook in deze discussie wordt expliciet een vergelijking gemaakt tussen eenouder- en tweeoudergezinnen, omdat deze gezinsvorm als *normaal* wordt beschouwd. Hiermee wordt de norm – het tweeoudergezin – versterkt.

Tevens wordt traditioneel een grote nadruk gelegd op het primaire opvoedingsmilieu, zijnde het gezin. Deze nadruk zorgt voor een focus op de ouderlijke verantwoordelijkheid, meer dan op de maatschappelijke dienstverlening (Vandenbroeck, 2019b). Het secundaire opvoedingsmilieu – in dit onderzoek de kinderopvang en kleuterschool – wordt op de

achtergrond geplaatst als een noodzaak om het primaire opvoedingsmilieu te faciliteren. Dit wordt door alleenstaande ouders weerlegd door de grote rol en het belang die ze toeschrijven aan de kinderopvang en kleuterschool. Toch voelen ze vanuit deze traditie een onwenselijkheid ten opzichte van kinderopvang.

6. Beperkingen van het onderzoek

In de loop van een onderzoek worden veel keuzes gemaakt. Iedere keuze heeft een invloed op het verloop van het onderzoek en de onderzoeksresultaten. Dit is voor deze masterproef niet anders, in wat volgt worden enkele beperkingen van dit onderzoek overlopen.

Een eerste beperking ligt bij de rekrutering van de respondenten. Deze rekrutering situeerde zich voornamelijk rond het persoonlijk netwerk van de onderzoeker en de daaruit volgende snowball sampling. Deze manier van rekruteren heeft ervoor gezorgd dat de samenstelling van de onderzoeksgroep eerder homogeen is. Elke respondent is nog steeds uniek met diens eigen voorgeschiedenis en verhaal, maar op vlak van sociaaleconomische status (SES) is het merendeel van de onderzoeksgroep gelijkend. Deze gelijkenis betreft het behoren tot de blanke en werkende middenklasse van onze samenleving. Hieraan werd getracht tegemoet te komen door ook via andere kanalen respondenten te vinden, wat slechts deels gelukt is. De homogeniteit op vlak van SES heeft ervoor gezorgd dat de onderzoeksgroep geen waarheidsgetrouwe weerspiegeling is van de heterogene groep die de alleenstaande ouders vormt.

Daarbovenop verschillen de respondenten niet alleen weinig qua SES, ook hun geslacht is gelijk: alle respondenten waren vrouwen. Helemaal onlogisch is dit echter niet, gezien het grootste aandeel van de alleenstaande ouders vrouwen zijn. Toch wordt het volkomen tekort aan het perspectief van mannelijke alleenstaande ouders als een beperking ervaren.

Verder werd gezocht naar respondenten op basis van vrijwilligheid en interesse in het onderzoek. Verwacht wordt dat hier de oorzaak ligt voor het aantrekken van voornamelijk bewust alleenstaande ouders. Gezien hun bewuste keuze voor het alleenstaand ouderschap, zou hun interesse in wetenschappelijk onderzoek hieromtrent groter kunnen zijn. Tot de onderzoeksgroep behoorden ook enkele ouders die na een relatiebreuk alleenstaand werden. Alleenstaande ouders die omwille van verweduwing alleen zijn, werden in deze onderzoeksgroep gemist.

Een andere vorm van beperking ligt bij het analyseren van de verzamelde data. Omwille van het feit dat de onderzoeker het onderzoek alleen gevoerd heeft, werd de data ook door slechts één persoon geanalyseerd. Dit zou kunnen betekenen dat belangrijke en interessante informatie over het hoofd gezien werden bij deze eenzijdige analyse van de data. Wel fungeerde de promotor van dit masterproefonderzoek – Prof. Dr. Vandenbroeck (UGent) – als externe audit.

Ook hebben de maatregelen in het kader van de huidige coronapandemie gezorgd voor enkele beperkingen van het onderzoek. Deze worden besproken in de bijgevoegde corona preambule.

7. Aanbevelingen voor verder onderzoek

Voor iedere eerdergenoemde beperking bestaat een alternatieve keuze bij de aanpak van het onderzoek. Er zijn twee belangrijke aanbevelingen voor verder onderzoek die hierbij besproken worden.

Ten eerste zou het interessant zijn om dit onderzoek te voeren bij alle verschillende gezinsvormen, zonder deze te vergelijken met elkaar. In dit onderzoek werden enkel de eenoudergezinnen onder de loep genomen. Dit bracht enkele noden ten opzichte van de kinderopvang extra op de voorgrond. Door respondenten uit meer verschillende gezinsvormen te betrekken wordt verwacht dat andere noden aan bod zullen. Op die manier kan meer worden ingezet op het geven van concrete aanbevelingen om kinderopvang in de praktijk meer af te stemmen op de noden van alle ouders. Het is echter niet de bedoeling de gezinsvormen met elkaar te vergelijken. De onderlinge variatie is groot genoeg om interessante informatie te vergaren.

Ten tweede zou het ook aanbevolen zijn om gebruik te maken van een andere onderzoeksmethodologie, zoals een mixed methods onderzoek. Daarbij worden kwantitatieve en kwalitatieve methodes gecombineerd. Op die manier kan tot rijke data worden gekomen die zullen leiden tot een meer betrouwbare en valide output.

Deel V - Besluit

Deze masterproef bevestigt de onderlinge diversiteit in de groep alleenstaande ouders. Deze heterogeniteit is groot: hét eenoudergezin bestaat niet. Bovendien gaan er spanningen gepaard met de beleving van het alleenstaand ouderschap.

Vast staat dat alleenstaande ouders een grote en belangrijke rol toebedelen aan kinderopvang. De pedagogische en praktische redenen wegen het zwaarst door in hun keuze om gebruik te maken van kinderopvang. Bij het gebruikmaken erkennen ze vier functies van kinderopvang: een sociale, pedagogische, zorgende en economische functie.

De belangrijkste drempels bij kinderopvang zijn het prijskaartje en de wachtlijsten. Deze barrières zorgen bij alleenstaande ouders voor stress en frustratie. Bovendien schiet de kinderopvang op sommige momenten te kort. Daarom is er een hoge nood aan meer flexibiliteit in de dienstverlening.

Naast het belang van kinderopvang, wijzen alleenstaande ouders ook op dat van een sociaal netwerk. Bij vrienden, familie, collega's, etc. kunnen alleenstaande ouders terecht voor een luisterend oor en advies. Daarnaast biedt het sociaal netwerk ook veel praktische hulp, zoals opvang voor de kinderen en hulp in het huishouden. Een sociaal netwerk is onmisbaar voor alleenstaande ouders.

Bibliografie

- Bouverne-De Bie, M. (2015). *Sociale agogiek: Een sociaal-pedagogisch perspectief op sociaal werk*. Academia Press.
- Bouverne-De Bie, M., Claeys, A., De Cock, A., & Vanhee, J. (2003). *Armoede en participatie*. Academia press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Buysse, A. (2008). Opvoedingsondersteuning: Ondersteuning van gezinnen vandaag: Een onderzoek. *EXPOO: Expertisecentrum Opvoedingsondersteuning*. <https://www.expoo.be/opvoedingsondersteuning-ondersteuning-van-gezinnen-vandaag-een-onderzoek>
- Cook, K. E. (2012). Social support in single parents' transition from welfare to work: Analysis of qualitative findings. *International Journal of Social Welfare*, 21(4), 338–350. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011.00844.x>
- Corijn, M. (2019, februari). *Echtscheidingen en echtscheidingskansen in het Vlaamse Gewest*. Statistiek Vlaanderen. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/echtscheidingen-en-echtscheidingskansen-in-het-vlaamse-gewest>
- Defever, C., Van Lancker, W., Hufkens, T., Mortelmans, D. & Cantillon, B. (2013). De inkomenspositie en het armoederisico van alleenstaande ouders in Vlaanderen. In Callens, M., Noppe, J. & Vanderleyden, L. (Reds.), *De Sociale Staat Van Vlaanderen 2013* (pp. 93 – 135). Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Duncan, S., & Edwards, R. (1997). *Single Mothers in International Context: Mothers or Workers?* University College London Press. <https://books.google.be/books?hl=nl&lr=&id=UYD7AQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=duncan+and+edwards+1997+single+mothers+in+international+context&ots=XfDoOY3QIJ&sig=3sbdn-AQjSOiHCTeZW0X89Vzbww#v=onepage&q&f=true>
- Francis, J. J., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M. P., & Grimshaw, J. M. (2009). What is an adequate sample size? Operationalising data

- saturation for theory-based interview studies. *Psychology & Health*, 25(10), 1229–1245. <https://doi.org/10.1080/08870440903194015>
- Geurts, K. (2006, mei). *De arbeidsmarktpositie van alleenstaande ouders: Nieuwe bevindingen uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming*. Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.
https://www.steunpuntwerk.be/system/files/wav-eindrapport_1.pdf
- Ghysels, J. & Van Lancker, W. (2009). Het Mattheüseffect onder de loep: over het ongelijke gebruik van kinderopvang in Vlaanderen. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
- Gilleir, C. (2013). *Combineren in je eentje: Arbeid en gezin bij werkende alleenstaande ouders in Vlaanderen* [PhD, KU Leuven]. Lirias.
<https://lirias.kuleuven.be/1872030?limo=0>
- Golombok, S. (2015). Modern Families. *Cambridge University Press*, 138–162.
<https://doi.org/10.1017/cbo9781107295377>
- Golombok, S., Zadeh, S., Freeman, T., Lysons, J. & Foley, S. (2020). Single mothers by choice: Parenting and child adjustment in middle childhood. *Journal of Family Psychology*. <https://doi.org/10.1037/fam0000797>
- Howitt, D., & Cramer, D. (2011). *Introduction to Research Methods in Psychology* (3th edition). Pearson Education.
- Janssen, J., Hulpia, H., Daems, M., Declercq, B., Van Cleynenbreugel, C., Laevers, F. & Vandenbroeck, M. (2016). *MeMoQ Deelrapport 13. Nulmeting: De ouderbevraging*. Kind en Gezin – UGent – KU Leuven.
<https://www.kindengezin.be/img/ouderbevraging-rapport.pdf>
- Jappens, M., Wijckmans, B. & Van Bavel, J. (2011). Echtscheiding en kinderopvang. In Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J. & Van Peer, C. (Reds.). *Scheiding in Vlaanderen* (pp. 283-304). Acco.
- Kil, T., Wood, J., De Wachter, D., Vergauwen, J., Van den Berg, L. & Neels, K. (2015). Arbeidsparticipatie en gebruik van ouderschapsverlof bij moeders in Vlaanderen: een longitudinale analyse. In Vanderleyden, L. & Callens, M. (Reds.), *Arbeid en Gezin: een paar apart* (pp. 21 – 43). Studiedienst van de Vlaamse Regering.

- Kind en Gezin. (2019). *Het kind in Vlaanderen*. <https://www.kindengezin.be/img/KIV2019.pdf>
- Kind en Gezin. (z.d.). *Visie en beleid in kinderopvang*.
<https://www.kindengezin.be/kinderopvang/cijfers-en-beleid/visie-en-beleid/>
- Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. (2017). *Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming* [Dataset]. <https://www.bcass.fgov.be/samigs/homePage.xhtml>
- Maldonado, L. C., & Nieuwenhuis, R. (2015). Family policies and single parent poverty in 18 OECD countries, 1978–2008. *Community, Work & Family*, 18(4), 395–415.
<https://doi.org/10.1080/13668803.2015.1080661>
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Acco.
- Mortelmans, D. (2013). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden* (4de editie). Acco.
- Mortelmans, D. (2020). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Acco.
- Nieuwenhuis, R. (2020, november). *The situation of single parents in the EU*. European Parliament. <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/supporting-analyses/sa-highlights>
- Nieuwenhuis, R., & Maldonado, L. (2018). *The Triple Bind of Single-Parent Families: Resources, Employment and Policies to Improve Wellbeing* (1ste editie). Policy Press.
- Olivetti, C., & Petrongolo, B. (2017). The Economic Consequences of Family Policies: Lessons from a Century of Legislation in High-Income Countries. *Journal of Economic Perspectives*, 31(1), 205–230. <https://doi.org/10.1257/jep.31.1.205>
- Oomens, S., Geurts, S., & Scheepers, P. (2007). Combining work and family in the Netherlands: Blessing or burden for one's mental health? *International Journal of Law and Psychiatry*, 30(4–5), 369–384. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2007.06.009>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Raeymaeckers, P., Dewilde, C., Snoeckx, L. & Mortelmans, D. (2008). Childcare Strategies of Divorced Mothers in Europe: A Comparative Analysis. *European Sociological Review*, 24 (1), 115-131.

- Rainer, H., Bauernschuster, S., Auer, W., Danzer, N., Hancioglu, M., Hartmann, B., Hener, T., Holzner, C., Ott, N., Reinkowski, J. & Werding, M. (2011). *Kinderbetreuung im Auftrag der Geschäftsstelle Gesamtevaluation der ehe- und familienbezogenen Leistungen in Deutschland*. ifo Institut.
- Ridge, T., & Millar, J. (2011). Following Families: Working Lone-Mother Families and their Children. *Social Policy & Administration*, 45(1), 85–97. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2010.00755.x>
- Stahl, J. F., & Schober, P. S. (2020). Early education and care quality: Does it matter for maternal working hours? *Social Science Research*, 86, 102378. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2019.102378>
- Stahl, J. F., Schober, P. S., & Spiess, C. K. (2017). Parental socio-economic status and childcare quality: Early inequalities in educational opportunity? *Early Childhood Research Quarterly*, 44, 304–317. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2017.10.011>
- UN Women. (2019). *Families in a changing world: Progress of the World's Women 2019-2020*. <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2019/progress-of-the-worlds-women-2019-2020-en.pdf?la=en&vs=3512>
- University College London. (2020). *The Effective Pre-School, Primary and Secondary Education project*. <https://www.ucl.ac.uk/ioe/research-projects/2020/sep/effective-pre-school-primary-and-secondary-education-project-eppse>
- Van den Berg, L., & Mortelmans, D. (2018). *De Onzichtbare Scheidingsgolf. Een analyse van relatieontbinding van samenwonenden en gehuwden in België*. Relaties en Nieuwe Gezinnen. [https://www.relatiesennieuwegezinnen.be/Jaargangen/2018%20-%20Vol8/ReNG%20Vol8Nr1%20-%20VDBergh%20etal%20\(2018\)%20De%20onzichtbare%20scheidingsgolf.pdf](https://www.relatiesennieuwegezinnen.be/Jaargangen/2018%20-%20Vol8/ReNG%20Vol8Nr1%20-%20VDBergh%20etal%20(2018)%20De%20onzichtbare%20scheidingsgolf.pdf)
- Van den Bergh, B. & Van Dongen, W. (1998). *De positie van eenoudergezinnen in Vlaanderen: probleemstelling en kanttekeningen bij het beleid*. CBGS-document 4, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie [CBGS].
- Vandenbroeck, M., Lenaerts, K., & Beblavý, M. (2018). *Benefits of Early Childhood Education and Care and the conditions for obtaining them*. European Union. <https://doi.org/10.2766/20810>

- Vandenbroeck, M. (2018). *Pedagogiek van de voorschoolse voorzieningen*. Academia Press.
- Vandenbroeck, M. (2019a). *Feasibility Study for a Child Guarantee: Policy Paper on Early Childhood Education and Care*. European Commission.
- Vandenbroeck, M. (2019b). *Het gezin is dood, leve het gezin: Van verdeelde naar gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid*. Gompel & Svacina.
- Vandenbroeck, M. (2020). Early childhood care and education policies that make a difference. In Nieuwenhuis, R. & Van Lancker, W. (eds.). *The Palgrave Handbook on Family Policy*. Palgrave.
- Vandenbroeck, M., & Lazzari, A. (2014). Accessibility of early childhood education and care: a state of affairs. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(3), 327–335. <https://doi.org/10.1080/1350293x.2014.912895>
- Vandenbroeck, M.; Van Lancker, W. & Janssen, J. (2020). Sharing the caring responsibility between the private and the public: childcare, parental choice and inequality. In: C. Martin, A. Moreno & A-M. Castren (eds.). *Palgrave handbook of sociology of the family in Europe*. Palgrave
- Vanderheyden, G. & Mortelmans, D. (2013). Arbeidstrajecten van vrouwen in de periode rond hun (echt)scheiding. In Corijn, M. & Van Peer, C. (red.). *Gezinstransities in Vlaanderen* (pp. 137 – 156). Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Van Hove, G. (2014). *Qualitative research for educational sciences* (2de editie). Pearson Education.
- Van Lancker, W. & Vandenbroeck, M. (2019). *De verdeling van de kinderopvang in Vlaanderen en in de centrumsteden: spanning tussen de economische en sociale functie van kinderopvang*. KU Leuven – UGent.
- Van Peer, C. (2015). De combinatie van arbeid en gezin bij eenoudergezinnen: strategieën en valkuilen. In Vanderleyden, L. & Callens, M. (Reds.), *Arbeid en Gezin: een paar apart* (pp. 65 – 106). Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Van Peer, C. (2016, januari). *Alleenstaande ouders op de arbeidsmarkt in Vlaanderen en de EU*. Vlaamse Overheid. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/alleenstaande-ouders-op-de-arbeidsmarkt-in-vlaanderen-en-de-eu>

van Zwieten, M., & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts & Wetenschap*, 47(13), 631–635.

Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen [VBJK]. (2015). De vijf B's in beweging. *KIDDO*. <https://www.researchgate.net/publication/287800608>

Vlaams ABVV. (2018). *Eenoudergezinnen: Waarom het Vlaams ABVV een eenoudertoets wil*. Vlaams ABVV.
http://www.vlaamsabvv.be/files/Dossier_eenoudergezinnen.pdf?utm_medium=email&utm_campaign=PB%20181205%20Dossier%20eenouders&utm_content=PB%20181205%20Dossier%20eenouders+CID_542f36cadad5d16d405bbf879c87f6e2&utm_source=Email%20marketing%20software&utm_term=hier

Vlaamse Overheid. (2016, oktober). *Alleenstaande ouders in de schijnwerper*.
<https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/svr-stats-2016-10-alleenstaande-ouders.pdf>

Bijlagen

Bijlage 1: Interviewleidraad

Inleiding

- Korte voorstelling van mezelf en mijn masterproef
- Uitleggen dat anonimiteit verzekerd is
- Beklemtone dat er geen goede of foute antwoorden bestaan en dat de eigen beleving en ervaringen centraal staan
- Mededelen dat weigeren te antwoorden op een vraag kan
- Mondelinge informed consent: opname van het gesprek, opname zal enkel gebruikt worden voor dit onderzoek en niet gedeeld worden, transcriptie zonder eigenlijke namen

Gezinscontext

- Hoe ziet uw gezinssituatie eruit?
- Hoeveel kinderen heeft u ten laste? Hoe oud zijn deze kinderen?
- Heeft u een partner?
- Wat is uw leeftijd?
- Waar woont u?
- Bent u student/werkend/werkzoekend?
- Indien u werkt, wat doet u van werk?
- Indien u studeert, wat studeert u? Dagonderwijs/avondonderwijs/...?
- Indien u werk zoekt, wat zou u willen doen? Wat acht u mogelijk?
- Wat is uw belangrijkste vrijetijdsbesteding?

Alleenstaand ouderschap

- U bent een alleenstaande ouder
- Wat is de oorzaak van uw alleenstaand ouderschap?
- Hoe lang bent u al alleenstaande ouder?
- Hoe ervaart u het alleenstaand ouderschap?
- Wat en wie zijn ondersteunende factoren?
- In uw eigen sociaal netwerk? (Familie, vrienden, buren, collega's, etc.)
- In professionele voorzieningen?
- Op welke gebieden zou u meer ondersteuning kunnen gebruiken?
- Huishouden, financieel, opvang, etc.

Combinatie arbeid/studies en gezin

- Hoe ervaar je de combinatie arbeid/studies en gezin?
- Ondervindt u moeilijkheden bij de combinatie arbeid-gezin?
- Zo ja, welke moeilijkheden zijn dit?
- Zo nee, kan je schetsen hoe u deze combinatie vormgeeft?
- Wat zouden extra ondersteunende factoren kunnen zijn om deze combinatie te verlichten?
- Wat denkt u dat factoren zijn die de combinatie moeilijker maken voor alleenstaande ouders in vergelijking met koppelouders?

Kinderopvang

- Maakt u gebruik van kinderopvang?
- Indien ja, van welke kinderopvanginitiatieven maakt u gebruik?
- Op welke momenten heeft u het meest nood aan opvang voor uw kinderen?
- Waar en bij wie klopt u aan voor opvang voor de kinderen?
- Informeel
- Formeel
- Hoe verliep de zoektocht naar kinderopvang?
- Hoe ervaart u de kinderopvang in het algemeen?
- Wat is voor jou de belangrijkste reden om kinderopvang te gebruiken?
- Educatief/pedagogisch/sociaal/economisch/praktisch

Drie functies van kinderopvang

Economisch

- Speelt kinderopvang een grote rol in het vormgeven van de combinatie arbeid/gezin? Ervaart u kinderopvang als iets ondersteunend daarin?
- Zou deze combinatie mogelijk zijn zonder het gebruik van kinderopvang?

Pedagogisch

- Wat denk je dat de kinderopvang bijbrengt aan uw kind? Wat leert jouw kind in de kinderopvang?
- Denk je dat jouw kind baat heeft bij het feit dat hij/zij naar de kinderopvang gaat?

Sociaal

- Beschouw jij de kinderopvang als een ontmoetingsplek voor jezelf? Leer je er mensen kennen?
- Zo ja, wat voor relatie heb je met deze mensen?

Toegankelijkheid kinderopvang: 5b's

- Hoe ervaart u de beschikbaarheid van kinderopvang?
 - Kent u het aanbod van kinderopvang in uw buurt?
 - Zo ja, hoe kent u het aanbod?
 - Zo nee, wat kan helpen bij het verkennen van het aanbod?
 - Ondervindt u moeilijkheden bij het vinden van een plaats in een geschikte kinderopvangvoorziening? Welke moeilijkheden zijn dit?
 - Zou u stellen dat er voldoende kinderopvang beschikbaar is?

- Hoe ervaart u de betaalbaarheid van kinderopvang?
 - Maakt u gebruik van een vorm van steun om kinderopvang te (kunnen) betalen?
 - Speelt betaalbaarheid een rol in uw gebruik van kinderopvang?

- Hoe ervaart u de bruikbaarheid van kinderopvang?
 - Wat met de openingsuren van de kinderopvang? Passen deze voor u?
 - Is kinderopvang voldoende flexibel?
 - Kan je een concrete situatie noemen waarop het moeilijk is om kinderopvang te vinden?
 - Wat kan de kinderopvang doen om de bruikbaarheid te verhogen?

- Hoe ervaart u de begrijpbaarheid van kinderopvang?
 - Vindt u dat u voldoende weet over de werking van de kinderopvang?
 - Hoe weet u dit?
 - Wordt u daar voldoende in betrokken?

- Hoe ervaar je de bereikbaarheid van kinderopvang?
 - Heb je een geschikte kinderopvang gevonden die voldoende bereikbaar is?

- Zijn er kinderopvanginitiatieven die behulpzaam zouden zijn maar waarbij u het moeilijk vindt om er naartoe te gaan?
 - Zo ja, waarom vind je het moeilijk om erbij aan te kloppen?

Slotvragen

- Stel dat u de ideale kinderopvang mocht inrichten volgens uw wensen, hoe zou die eruitzien? Alles is mogelijk.
- Welke tips en adviezen zou u geven aan jonge alleenstaande ouders?

- Kent u nog andere alleenstaande ouders die ik kan contacteren? Of een kanaal via dewelke ik mijn oproep kan verspreiden?

Uitleiding

- Bedanken
- Resultaten zullen worden gedeeld (+- juni)

Bijlage 2: Basisgegevens van de respondenten

	Geslacht	Woonomgeving ¹	Aantal kinderen	Leeftijd kind(eren)	Oorzaak alleenstaand zijn	Huidige werksituatie	Gezinssituatie
P1	Vrouw	Goed uitgeruste gemeente met vergrijzende bevolking	1	4 jaar	Relatiebreuk	Voltijds werkend	Co-ouderschap: week-week
P2	Vrouw	Grote en regionale stad	1	14 maanden	Bewust alleenstaande moeder	80% werkend	n.v.t.
P3	Vrouw	Goed uitgeruste gemeente met toenemend aantal jongeren	1	2,5 jaar	Relatiebreuk	Voltijds werkend	Co-ouderschap: 1 weekend op 2 bij papa
P4	Vrouw	Goed uitgeruste gemeente met vergrijzende bevolking	3	4 jaar, 4 jaar, 9 jaar	Relatiebreuk	Voltijds werkend	Co-ouderschap: week-week
P5	Vrouw	Grote en regionale stad	1	21 maanden	Bewust alleenstaande moeder	Student (100%)	n.v.t.
P6	Vrouw	Woongemeente met vergrijzende bevolking	2	5 jaar, 1 jaar	Bewust alleenstaande moeder	Voltijds werkend	n.v.t.
P7	Vrouw	Woongemeente met vergrijzende bevolking	1	13 maanden	Relatiebreuk	Voltijds werkend	Onduidelijk (vechtscheiding)
P8	Vrouw	Goed uitgeruste gemeente met toenemend aantal jongeren	1	5 jaar	Bewust alleenstaande moeder	4/5 werkend	n.v.t.
P9	Vrouw	Gemeente in de stadsrand met economische activiteit en toenemend aantal jongeren	2	2,5 jaar, 5,5 jaar	Relatiebreuk	Voltijds werkend	Voltijds bij mama, papa komt wekelijks op bezoek
P10	Vrouw	Gemeente met groter bevolkingsaantal en economische activiteit	1	3 jaar	Bewust alleenstaande moeder	80% werkend	n.v.t.

¹ Categorieën op basis van <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/gebiedsindelingen-belfius>

P11	Vrouw	Kustgemeente	1	5,5 jaar	Relatiebreuk	Zelfstandige	Co-ouderschap: 12 dagen bij mama – 2 dagen bij papa
P12	Vrouw	Grote en regionale stad	1	4,5 jaar	Bewust alleenstaande moeder	4/5 werkend	n.v.t.
P13	Vrouw	Grote en regionale stad	1	5 jaar	Relatiebreuk	90% werkend	Co-ouderschap: week-week
P14	Vrouw	Woongemeente met toenemend aantal jongeren	1	2 jaar	Bewust alleenstaande moeder	Voltijds werkend	n.v.t.
P15	Vrouw	Grote en regionale stad	1	4,5 jaar	Bewust alleenstaande moeder	Voltijds werkend	n.v.t.
P16	Vrouw	Grote en regionale stad	2	2 jaar, 11 jaar	Bewust alleenstaande moeder	Voltijds werkend	n.v.t.
P17	Vrouw	Grote en regionale stad	2	3 jaar, 10 jaar	Bewust alleenstaande moeder	Voltijds werkend	n.v.t.
P18	Vrouw	Gemeente met groter bevolkingsaantal en economische activiteit	2	4 jaar, 6 jaar	Relatiebreuk	Werkzoekend	Onduidelijk (vechtscheiding)
P19	Vrouw	Gemeente/kleine stad met centrumfunctie en economische activiteit	1	5 jaar	Relatiebreuk	3 à 4/5 werkend	Co-ouderschap: week bij mama, weekend bij papa